

הישיבה הארבעים-ושבע של הכנסת האחת-עשרה

יום שני, כ"ח בטבת התשמ"ה (21 בינואר 1985)

ירושלים, הכנסת, 16:01

א. דברי יושב-ראש הכנסת לזכרו של מרדכי בנטוב ז"ל

הישיבה. הוא היה יושב-ראש ועדת הכלכלה בכנסת השנייה, ממייסדי הקיבוץ הארצי - השומר הצעיר ומראשי סיעת מפ"ם בכנסת. יהא זכרו ברוך.

ביום שני הבא בשעה 16:00 תקיים הכנסת אזכרה למרדכי בנטוב, זיכרונו לברכה.

(חברי הכנסת מכבדים בקימה את זכרו של המנוח).
אבקש לשבת.

ב. דברי יושב-ראש הכנסת על חסיד אומות העולם ראול ולנברג

יש משהו אירוני ועגום בעובדה, שאדם מופלא זה, שהציל אנשים מידי מעצמת רשע, נבלע כירי מעצמה אחרת. אין להבין זאת ואין להסביר זאת, אלא אולי כך, שרגשות אנושיים ומצפון אנושי גורמים מאז ומעולם תמיהה וראגה במשטרים, אשר רמיסת זכויות הפרט בתוכם הפכו אצלם לטבע שני.

עם בני עמו השבדי, עם רבים מהאזרחים הנאורים בעולם כולו בעלי המצפון והלב וכשמים של כל אלה שזכו וניצלו עליהם, אנו עדיין תובעים מכרית-המועצות - שם נעלם ולנברג - תשובה אמיתית על גורלו. לא נרפה ולא נשכח עד אשר יוסר הלוט וייתן הסבר מה אירע ומדוע איתר אחד מאנשי המצפון הקרובים ביותר ללבו של העם היהודי בהיסטוריה רצופת הסבל והרדיפות שלו.

ג. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

מסקנות ועדת הפנים ואיכות הסביבה בנושא "גנבות ושוד תוצרת חקלאית".

עוד הונחו החלטות ועדת הכנסת בנושאים אלה: א. גמלאות לנושאי משרה ברשויות השלטון (חברי הכנסת ושאידיהם) (תיקון), התשמ"ה - 1985; ב. גמלאות לנושאי משרה ברשויות השלטון (חברי הכנסת ושאידיהם) (הרחבה) (תיקון), התשמ"ה - 1985; תודה.

ד. שאילתות בעלי-פה

מונחת לפני כל חברי הכנסת, וכל מי שרוצה לדעת על מה משיב השר יטריח נא עצמו ויקרא את השאילתא המונחת לפניו. השאילתות מחולקות גם לעיתונאים בכנסת וגם לאזרחים ביציע.

היו"ר ש' הלל:

אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.

חברי הכנסת, לפני שנתחיל בסדר-היום, אבקש לקום.

אתמול הובא למנוחת עולמים, בקיבוץ משמר-העמק, מרדכי בנטוב ז"ל. מרדכי בנטוב, איש העלייה השלישית, היה מחותמי מגילת העצמאות ושר העבודה והבינוי בממשלה הזמנית, חבר בחמש כנסות, מן הראשונה ועד החמישית, שר הפיתוח בין השנים 1955 ל-1961 ושר השיכון במרוצת הכנסת

היו"ר ש' הלל:

חברי הכנסת, לפני שנתחיל בסדר-היום, כפי שהוא ערוך לפניכם, מוצא אני הוכה לעצמי להזכיר בישיבה זו מעל במת הכנסת את ראול ולנברג. בימים אלה מלאו 40 שנה להיעלמו - איש אציל רוח ומעש, אחד מחסידי אומות העולם אשר פעל למען הצלתם של עשרות אלפי יהודים בהונגריה מידי הצורך הנאצי.

ראול ולנברג, דיפלומט שבדי ששירת בצירות שבדיה בבודפשט, היה באותה תקופה אפלה מן היחידים שראה בהצלת יהודים לא רק עניין פילוסופי כללי שיש לדבר עליו, אלא ציווי מוסרי אישי שיש לבצע אותו. הוא נטל על עצמו סיכונים אישיים רבים בפעולתו הקדושה הזאת, ואולי שילם על כך בחירותיו ובחייו.

היו"ר ש' הלל:

אנחנו עוברים לסדר-היום הרגיל. הודעה למזכיר הכנסת.

מזכיר הכנסת ש' יעקבסון:

ברשות יושב-ראש הכנסת, הנוני מתכבד להודיע, כי הונחו היום על שולחן הכנסת:

לקריאה ראשונה, מטעם הממשלה - הצעת חוק הפיקוח על מצרכים ושירותים (תיקון מס' 13), התשמ"ה - 1985.

היו"ר ש' הלל:

חברי הכנסת, אנו עוברים לשאילתות בעלי-פה. לפני שאבקש מכבוד שר החינוך והתרבות להשיב על שאילתא, רצוני לציין, כי שלא כפי שהתפרסם, השאילתות בעלי-פה

"שטח כבוש שנכבש עלידי מדינה זרה, שטח מוחזק על-ידי הכוחות השליטים הכובשים", ולעומת זאת, "אזור": "שטח, חלק במדינה, במחוז או בעיר".

ובכן, כאשר אנו אומרים "שטחים", כללנו בזה שטח מיושב, שטח כבוש, שטח מוחזק, הכול — על-פי טעמו של כל אחד. כאשר אנחנו אומרים "אזור", על-פי ההגדרה מדובר בחלק במדינה, או בחלק בעיר, על-פי אלקלעי, ועל-פי גור, שטח — כנוצר לעיל. אזור: "חלק במדינה או בעיר, מחוז", כך גם בכל המילונים האחרים, אבן-שושן, כנעני, אזור — חלק של עיר, מדינה וכיוצא בזה.

מכאן שהיתה כוונת מכוון בשינוי המוצע, וכוונת המכוון באה להקיים את מה שהמציעים מבקשים שיהיה, לאמור סיפוחו של אותו שטח, וכיוון שהם לא השיגו את מבוקשם, ועדיין השטח לא סופח, הם מבקשים לספחו, בשפה העברית, אשר על כן — כפי שאהוב על ספסלים אלה הביטוי הזה, הפתיחה הזאת — אני סבור שהדבר הוא בעל משמעות פוליטי-חינוכית, ועל כן יש לבטלו ולמנוע את המשכו של תהליך הסיפוח הלשוני.

היור"ר ש' הלל:

אני מודה מאוד, חבר הכנסת תופיק טובי.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
האם השימוש במונחים המבטאים מדיניות, נהיה מונח המבטא מדיניות סיפוח, הוא בסמכות הגוף המנהל של רשות השידור, האם יש להשאירו להסכם בין חברי הגוף המנהל של רשות השידור, ואם יסכימו יהיה כך, ואם לא יסכימו ביניהם, לא יהיה כך — או האם זה עניין שהממשלה צריכה לקבוע בו ולהנחות?

על כן, אני שואל את כבוד השר, באיזו סמכות הוא משאיר את הרשות או את הסמכות הסופית להשתמש במונח להסכם או לאי-הסכם בין חברי הנהלת רשות השידור, ואינו לוקח על עצמו את ההפקיד להכריע?

היור"ר ש' הלל:

חבר הכנסת לין.

אמנון לין (המערך):

אדוני הישבריראש, אני משתומם מאוד על הרגישות שהתעוררה כאן לגבי אירוע זה ברשות השידור. יש יריבות פוליטי בינינו על גורל עתיד השטחים המשוחררים, אבל לא יכול להיות ויכוח על כך שאלה שטחים משוחררים. אם כן, יכול העם להגיע למסקנה, שלמען שלום עליו לוותר על שטחים משוחררים שלו, אבל, אי-אפשר לקבוע היסטורית, שאלה אינם שטחים משוחררים.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אלה שטחים כבושים — — —

מחמד ותד (מפ"ם):

אלה אינם שטחים משוחררים.

היור"ר ש' הלל:

איזו רוח תזוית אחזה בכם? כבוד השר, בבקשה.

שר החינוך והתרבות י' נבון:

בתחילת דברי, כבוד הישבריראש, יורשה לי להציע, שאם אפשר, יעמידו את השר במקום ההוא, כי לא נוה לי שמדברים מאחורי גבי. אני מדבר, ואומנם היו עיניך רואות את מוריך, אבל לא את שומעך. מנין הגזירה הזאת, אינני יודע. אבל, מבחינת הנימוס הפשוט, לא מנומס בעיני שאני אשב, כשאני

אבקש עתה מכבוד שר החינוך והתרבות להשיב על שאלתא בעל-פה מס' 13 מאת חבר הכנסת אלעזר גרנות — החלטת הוועד המנהל של רשות השידור להמיר את המושג "שטחים" במושג "אזורים", בבקשה, כבוד השר.

13. החלטת הוועד המנהל של רשות השידור להמיר

את המושג "שטחים" במושג "אזורים"

חבר הכנסת א' גרנות שאל את שר החינוך והתרבות:

נודע, כי הוועד המנהל של רשות השידור החליט להמיר את המושג "שטחים" במושג "אזורים".

שאלותי, לפיכך, הן:

1. האם השר מאשר שינוי זה?

2. אם לא — האם ברעת השר להתערב לשינוי ההחלטה?

3. אם כן — האם בכוונת רשות השידור לשנות מונחים נוספים, שהיו מקובלים עליה עד כה?

שר החינוך והתרבות י' נבון:

נשאלתי על-ידי חבר הכנסת גרנות כדלקמן: "נודע כי הוועד המנהל של רשות השידור החליט על הסבת המושג 'שטחים' למושג 'אזורים', אני נשאל, האם אני מאשר את השינוי הזה? אם לא — האם ברצתי להתערב לשינוי החלטה זו? אם כן — האם בכוונת רשות השידור לשנות מונחים נוספים שהיו מקובלים עליה עד כה?"

תשובתי היא זאת: שנים מבכרי הוועד המנהל פנו אלי בערעור על ההחלטה הנזכרת כאן, דהיינו על החלטתו של הוועד המנהל להורות לרדיו ולטלוויזיה לכנות את יהודה ושומרון וחבל-עזה "אזורים" ולא "שטחים". בהתאם לחוק רשות השידור זימנתי אלי, בלשכתי, את שני המערערים, את יושב-ראש הרשות ואת היועץ המשפטי. שמעתי את דברי הצדדים.

על-פי החוק, יכול השר לדחות את הערעור על הסף, לא עשיתי זאת, אלא שמעתי את דברי הצדדים, בפגישה. הועלו טענות מטענות שונות ונימוקים מנימוקים שונים, ובכללם רצתי של היועץ המשפטי של משרד החוץ, סוכס שהצדדים יחזירו את הנושא לוועד המנהל, כדי לבדוק האם ניתן להשתמש במונחים הללו בלי לאסור שימוש באחד מהם. אם הם לא יבואו להסכמה לגבי אופן השימוש וציתוי השימוש — הדבר יחזור לפני.

אם הדבר יפטר כוועד המנהל — הוא יסתיים בכך. אם לא — יובא בפני, ובידי האפשרות לפנות לממשלה או למליאה או לנקוט דרך אחרת, שאותה אחשוב לנכונה, כאשר הדבר יובא לפני, אם יובא.

אני מבקש להוסיף: נשאלתי גם האם יש בכוונת רשות השידור לשנות מונחים נוספים, שהיו מקובלים עד כה. לא ידוע לי על כך. היושב במרומים בוחן כליות ולב.

היור"ר ש' הלל:

האם חבר הכנסת גרנות מסתפק בתשובה, או רוצה להעיר הערה?

אלעזר גרנות (מפ"ם):

אני מבקש להעיר.

אדוני הישבריראש, כבוד השר, חברי הכנסת, ניחא ספר ונחזי: שהיו לא תמימים וטהורים הם שבאו והציעו את השינוי שהציעו. מהו "שטח" על-פי מילון אלקלעי, לענייננו? —

11. תוצאות שיחות גרומיקר-שולץ בזינבה

חבר הכנסת ש' וייס שאל את שר החוץ:
שיחות גרומיקר-שולץ בזינבה מצביעות על חידוש אפשרי
של הידיברות הבין-מעצמית בשאלות המזרח התיכון.

ישיבני נא שר החוץ:

1. מה היא עמדת ישראל כלפי האפשרות של היוועצות
בין לאומית בנושאי המזרח התיכון בהשראת ארצות-הברית
וברית-המועצות?

2. אם העמדה שלילית, כיצד נערכת ישראל לשינוי
המגמות האלה?

היו"ר ש' הלל:

סגן שר החוץ ישיב על השאלות.

סגן שר החוץ ר' מילוא:

תשובה על שאלתא של חבר הכנסת שבח וייס בנושא
השיחות על המזרח התיכון בין המעצמות בזינבה: במגעים בין
שרי החוץ של שתי המעצמות בזינבה הושגה הסכמה עקרונית
לקיים התייעצויות ביניהן על אזורים שונים בעולם, ובכללם
המזרח התיכון. ישראל מקבלת מארצות-הברית מידע על
מגעים אלה, ונמשך לקבל את המידע אם וכאשר יתקיימו
ההתייעצויות על המזרח התיכון.

לא מדובר בהידברות עם ברית-המועצות על הסדרים
כמזרח התיכון, דבר שארצות-הברית מתנגדת לו, וכמובן גם
ישראל. ישראל וארצות-הברית שותפות גם לעמדה תקיפה נגד
כינוסה של ועידה בין-לאומית על המזרח התיכון.

היו"ר ש' הלל:

רשות להערה או שאלה נוספת לחבר הכנסת שבח וייס.

שבח וייס (המעריך):

אני מודה על התשובה. אני מבקש להעיר, כי אכן בסוף
חודש זה או בראשית חודש מרס תתקיימה שיחות בין
ברית-המועצות לבין ארצות-הברית על המזרח התיכון. אינני
בטוח שהן במסגרת ההתייעצויות כללית אקדמית על אזורים שונים
בעולם, יש יותר מסימן אחד, שמדובר על הידיברות קונקרטית.
אף שאין לנו ידיעה האם תהייה החלטות ומה הן תהייה.

אני גורס, שהתפתחות בכיוון של דטנט יש לה השלכה
מיידית על אזורנו, ולא בהכרח שלילית. הניסיון מלמד,
שהתקרבות בין המעצמות מסייעת לנו לפתוח את שערי
ברית-המועצות ליהודים, בעיקר דרך הלחץ האמריקני. יותר
מזה: אנחנו כוודאי חלק מן העולם המסוכסך הזה. יש לנו
אינטרס רב בהתפשטות מגמות שלום בעולם, ובמרכז העניין
עומדות שתי המעצמות.

משאלתי היא, שהממשלה תתייחס לאפשרויות האלה לא
רק כמי שעומדת בתוקף, בסריכונת, ואינה נענית לכל הידיברות
כזאת, שהרי אם היא תצטרך להתקיים, היא תתקיים גם אם
אנחנו נסרב. אסור שהממשלה תתייחס מראש כאופן שלילי
להידיברות כזאת. עליה לנבש את כל מכסת המשאלות
וההצעות הנמרצות שיש לנו ולתת זאת לארצות-הברית, ותוך
כדי ההידיברות הזאת לייצג את הנושא היהודי של פתיחת שערי
ברית-המועצות. אולי צריכה הממשלה גם ליוזם ויוזמות שלום
מקומיות, כדי שלא נעמוד במצב של מגננה מול הידיברות
כזאת, ואף נעמוד במרכז היחמה.

היו"ר ש' הלל:

תודה. רשות להערה לחבר הכנסת תופיק טובי, במסגרת
של דקה.

מדבר בכנסת — אלא אם כן מדובר בקריאות ביניים
ובהפרעות. אין זה מנומס שאני אדבר בישיבה, כאשר שואלי
מאחורי, בישיבה של מטה. אבל, אם כך הוחלט, אכבד זאת.

היו"ר ש' הלל:

אני מעריך את הרגישות של כבוד שר החינוך והתרבות,
אני בעניין זה אנוס על-פי הדיבור. זאת החלטה של ועדת
הכנסת. אפנה את הערתו של כבוד השר לוועדת הכנסת.

שר החינוך והתרבות י' נבון:

אילו העמידו חברי ועדת הכנסת את עצמם במקום השרים,
אילו היו הם שרים כממשלה — ולא שאני מרמז משהו, אין
ברעתי לפנות מקום — אולי היו חשים בתחושה המיוחדת
הזאת.

לעצם השאלה, אני רוצה להשיב לשאלים שאלות
נוספות.

חבר הכנסת טובי — אתה עדיין כאן? — שאלת למה אני
מעביר את האחריות לוועד המנהל. אדוני, זו סמכותו לפי
החוק. למה אני אינני מקבל עלי את האחריות? — אין לי
סמכות לקבל עלי את האחריות. יש לי סמכות לדחות את
הערעור. שני אנשים ערערו מדוע החליפו את המונח "שטחים"
במונח "אזורים", בסמכותי לדחות את הערעור. לא רחיתי.
עכשיו ביכולתי להחזיר את הנושא לוועד המנהל לשיקול
כלוויית עצה להשתמש במונחים אלה בצורה סבירה — ומיד
אסביר. אם הוועד המנהל יעמוד על שלו, הנושא יחזור אלי. אני
אצטרך להביא את הנושא לממשלה, ואז יבוא מבקשן על
תיקונו, דהיינו הממשלה תחליט או מליאת רשות השידור.

לעצם העניין, אומר כמה מלים. במונחים המשפטיים
שהובאו לפני, בדוגמאות של הפרקליט הצבאי — ואלה
מונחים רשמיים — בתקנות וחוקים רבים מאוד משמשים
בכינוי "אזורים": "אזורי יהודה ושומרון וחבל-עזה". בעיני
נראה משונה "אזור חבל-עזה", אבל גם זה כתוב. המתאם הוא
"מתאם הפעולות באזורי יהודה ושומרון וחבל-עזה". הכינוי
של הפתרון שהתגבש, פחות או יותר, הוא איננו סופי — הכול
יכול להתהפך. כפי שאינו היום בוועד המנהל, אין חקר
לתהפוכות שיכולות להתרחש שם — הוא, שבכל מקום שיש
ציטוט רשמי או תיאור מדויק של תפקידו של האיש המתאם,
נלך לפי התואר המדויק שלו, כלומר — "מתאם הפעולות
באזורי יהודה ושומרון וחבל-עזה". אם יש שגרה עיתונאית
ומדברים ב"שטחים", שלא תיפסל המלה "שטחים", אבל,
אינני יודע מה יחליט הוועד המנהל. יחליטו, יביאו החלטתם
אלי. מכל מקום, רציתי לומר שאין לי סמכות, כלומר אין בידי
השר הסמכות, לקבוע אם זה יהיה כך או כך. הסמכות היא בידי
הוועד המנהל.

אינני יודע מה היה המניע. אני מניח, חבר הכנסת גרונת
— לי לא נאמר — שהמניע לשנות היה פוליטי, ואינני רוצה
לפתוח כרגע בדיון על כך. במשך השנים נוצרה משמעות למלה
"שטחים" ולמלה "אזורים". אבל, היות שאינני רוצה להאריך
בתשובה, אני אומר: בשלב זה, הדבר אינו מוכרע. היתה
החלטה. יש ערעור. הערעור חוזר לוועד המנהל. אם ייצא
פתרון משביע רצון, מה טוב, אם לאו, הדבר יחזור אלי ואני
אשקול מה לעשות. תודה.

היו"ר ש' הלל:

אנחנו עוברים לשאלתא בעל-פה מס' 11, מאת חבר
הכנסת שבח וייס. בנושא: תוצאות שיחות גרומיקר-שולץ
בזינבה.

שרק משאומתן ישיר בין המדינות הנוגעות לעניין יכול להביא להצלחה ולהסכמים במזרח התיכון. מבחינה זאת, לדעתנו, משאומתן בין ארצות-הברית לברית-המועצות, שלא יהיה משאומתן ישיר בין המדינות באזור, לא יועיל לקידום השלום ולקידומן של המטרות העומדות לנגד עיני ישראל. לכן איננו רואים בשיחות האלה דרך, ארצות-הברית גם היא אינה סבורה שזו הדרך לקדם פתרון לסכסוך במזרח התיכון.

באשר לשאלתו של חבר הכנסת תופיק טובי, אני יכול רק לחזור על הדברים שאמרתי בהתייחס לדברים של חבר הכנסת וייס על הדרך לקידום השלום במזרח התיכון. אני רוצה להפנות את תשומת לבו של חבר הכנסת טובי לכך, שכאשר מדינה ממדינות ערב, מצרים, הסכימה להגל משאומתן ישיר לשלום עם ישראל — התוצאות לא איחרו לבוא, ויש הסכם שלום בין ישראל ובין הגדולה במדינות ערב, היא מצרים. הדבר נעשה במשאומתן ישיר, בסיועה של ארצות-הברית. מבחינה זו, עמדתה של ישראל לא השתנתה, והיא סבורה, כפי שהיתה, שניתן לקדם את השלום במזרח התיכון על-ידי שיחות ישירות בין ישראל לבין שכנותיה.

הי"ר ש' הלל:

תודה רבה. לא הפסקתי את סגן שר החוץ, כי אנחנו עדיין בתהליך של הרצה. הכללים שנקבעו לגבי שאלות בעל-פה, ויש בהם היגיון מסוים, קובעים: השר יכול להשיב על השאלות במסגרת של ארבע דקות — אני מבין שרוצים לצמצם זמן זה לשלוש דקות; חבר הכנסת יכול להתייחס לתשובה במסגרת של שלוש דקות — ורוצים לצמצם זמן זה לשתי דקות; שני חברי הכנסת נוספים יכולים להתייחס לדברים במסגרת של דקה אחת; תשובת השר, לרבות סגן השר, על כל מה שנאמר, תהיה במסגרת של שתי דקות. מאחר שבהתחלה היית צנוע, אדוני סגן השר, והתשובה שלך היתה קצרה, אפשרתי לך לתת בפעם השנייה תשובה ארוכה יותר.

ה. שאלות ותשובות

5. כיצד נערך שירות התעסוקה נוכח סימני המשבר בענף הטקסטיל?

שר העבודה והרווחה מ' קצב:

בענף הטקסטיל לא נמסרו, במחצית השנה האחרונה, הודעות על פיטורים בקנה-מידה כפי שמציין חבר הכנסת ארצי. על-פי סעיף 37 לחוק שירות התעסוקה, הודעות כאלה היו צריכות להימסר לשירות התעסוקה. לפי הרישומים שבירי שירות התעסוקה, נתקבלו במחצית השנה האחרונה הודעות על כוונות לפיטורים של 353 עובדים בענף הטקסטיל, על-פי ההתפלגות הגיאוגרפית הוחלט: באזור עמק-יזרעאל — 53; באזור השומרון — 30; באזור דן — 165; באזור תל-אביב — 20; באזור הדרום — 57; באזור הנגב המערבי — 28.

שירות התעסוקה מטפל במפוטרים באופן פרטני, לפי קצב התייצבותם האישית בלשכות העבודה. אין בירי שירות התעסוקה מעקב אחר העובדים כקבוצה. מידע מסוג זה מצוי רק כאשר יש טיפול כלל במפעל שנסגר, או אם נפלטות מסות גדולות של עובדים ונקבעת מסגרת טיפולית ארוכה למשבר במפעל. הואיל ולא קיימה רישומות מיוחדת בגינם של מפוטרים בענף הטקסטיל, לא ניתן להשיב על השאלה באופן ספציפי, אך ניתן להעריך מדיווחי הלשכות, כי אלה שפנו בבקשת עבודה מצאו מקומות חלופיים לאחר תקופת המתנה ממוצעת של כשלושה חודשים, עם תשלום דמי אבטלה.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
כשעצרת האו"ם חחרת ותובעת ומציעה כינוס של ועידה בין-לאומית בהשתתפות כל הצדדים הנוגעים בדבר, כשהמדינות הערביות מוכנות לתהליך עשיית השלום בדרך של ועידה בין-לאומית, ואש"ף נציגו של העם הפלשטיני מוכן להידברות עם ישראל במסגרת ועידה זאת — מרדע ממשלת ישראל, כפי שהתבטא סגן השר, מתנגדת בעיקשות להליך זה לעשיית שלום, שהוא כיום הדרך היחידה שיכולה להפגיש את הצדדים ולהוביל לשלום באזור?

הי"ר ש' הלל:

סגן שר החוץ, בבקשה.

סגן שר החוץ ר' מילוא:

אדוני היושב-ראש, בתשובה על השאלה הנוספת של חבר הכנסת שבח וייס: השיחות שתתקיימנה, אם התקיימנה — ועדיין אין הדבר בטוח — תיעשנה תוך הידברות ותיאום עם ישראל. בנושא זה אני יכול בביטחון רב להרגיע את החששות של חבר הכנסת וייס ואת חששותי שלי, אם היו כאלה, על-ידי כך שאומר שלא ייעשה דבר ללא הידברות מוקדמת ושלא על דעתה של ישראל בנושא זה.

לגבי הנושא של פתיחת שערי ברית-המועצות ליהודים, שהעלה חבר הכנסת וייס — ראוי לציין שהנושא הזה עלה בשיחותיו של מר שולץ עם מר גרומיקן יותר מפעם אחת. אינני יכול לומר בשלב זה שיש תוצאות מעשיות לעובדה שהנושא הזה עלה, אבל הוא לא נזנח על-ידינו. ואני חייב לנצל את ההזדמנות הזאת ולהביע הערכה לשר החוץ, מזכיר המדינה מר שולץ, על שהעלה את הנושא במרכז שיחותיו עם מר גרומיקן.

העמדה של ישראל באשר לצורת ההידברות הזאת איננה עמדה של עקשנות לצורך עקשנות בלבד. אין אנחנו מתעקשים אלא מסיבה אחת: עמדתה של ישראל, כפי שהיתה והינה, היא

הי"ר ש' הלל:

חברי הכנסת, אנו עוברים לשאלות רגילות של חבר הכנסת. אני מזמין את כבוד שר העבודה והרווחה להשיב על כמה שאלות, ותחילה על שאלתא מס' 164 של חבר הכנסת יצחק ארצי.

164. פיטורים בענף הטקסטיל

חבר הכנסת י' ארצי שאל את שר העבודה והרווחה כיום כ"ה בחשוון התשמ"ה (20 בנובמבר 1984):

מפיו של מר יורם רדושיצקי, יושב-ראש אגף הטקסטיל כהתאחדות התעשיינים "ומנכ"ל חברת "עמק", פורסם, שלאחרונה פוטרו בענף הטקסטיל 1,000 עובדים. מספר זה אינו כולל את עובדי "ספורטליף" ואין לו עדיין שום נגיעה למשבר ב"אתא".

אבקשך מכבוד השר להשיב לי:

1. באילו מקומות פוטרו עובדים אלה?
2. האם מקיים שירות התעסוקה מעקב אחר העובדים שפוטרו?
3. אם התשובה חיובית, היכן הם מצאו עבודה?
4. כמה סודרו בעבודה וכמה מהם מקבלים דמי אבטלה?

מאמינים כי הזכות של המשפחה להחליט על מספר הילדים הרצוי לה והעיקרון של "הורות אחראית" עשויים להביא כעקבותיהם לחיי משפחה בריאים.

2. כאמור, זכותן של הממשלות לנסות ולהשפיע על ההליכי הפריור, יתירה מזאת, בסקר שנערך עליידי האו"ם ב-1980 התברר, ש-17 ממשלות של מדינות שבהן הפריור נתפס כנמוך מדי מנסות להתערב מתוך מגמה לחזק את הפריור, ולכן אימוצה של ממשלת ישראל, מאז 1967, מדיניות דמוגרפית של עידוד הילודה אינה יוצאת דופן. מדיניות זאת נעשית באמצעות המרכז לרמגורפיה, המשמש כיחידת מטה לנושא זה, כאשר הפעילות האקדמית והיומית מוטלת על משרדי הממשלה הנוגעים בדבר.

3 — 4. אין מדיניות פריור נפרדת לאוכלוסייה הלא-יהודית בישראל.

אני רואה זכות וחובה לנו לעודד את הריכוז הטבעי בקרב האוכלוסייה היהודית בארץ ובעולם, והנימוקים לכך, חבר הכנסת פלד, מצויים בשפע בתולדות העם היהודי, ובמיוחד בדורות האחרונים.

276. שירות לאומי של בנות פטורות

משירות ביטחון

חבר הכנסת א' גרנות שאל את שר העבודה והרווחה ביום ט"ו בכסליו התשמ"ה (9 בדצמבר 1984):

אבקש להשיבני, כממונה על ביצוע חוק שירות לאומי, התשי"ג—1954, על השאלה דלהלן:

כמה בנות, שקיבלו פטור משירות ביטחון מטעמים דתיים, משרתות שירות לאומי מלא של שנתיים?

שר העבודה והרווחה מ' קצב:

לא ידוע לנו כמה בנות קיבלו פטור משירות ביטחון מטעמים דתיים. יש להפנות את השאלה לשר הביטחון.

בשנת התשמ"ה משרתות בשירות הלאומי כסך-הכול 2,605 בוגרות כיתה י"ב, מתוכן — 185 בנות בשנה שנייה.

אודה נמיר (המערך):

כמה?

שר העבודה והרווחה מ' קצב:

185 בנות שנה שנייה, 2,605 בנות כסך-הכול.

מאחר שחלק גדול מן הבנות המשרתות נישאות תוך כדי שנת השירות הראשונה או בסופה, מצטמצם ממילא מספר המועמדות לשנת שירות שנייה. בנות הנישאות במהלך שנת השירות הראשונה ממשיכות את שירותן עד לסוף שנת הלימודים.

277. מענק פטירה

חבר הכנסת מ' וירשובסקי שאל את שר העבודה והרווחה ביום ט"ו בכסליו התשמ"ה (9 בדצמבר 1984):

הובא לידיעתי כי המענק שהביטוח הלאומי משלם באופן חד-פעמי לאלמן או לאלמנה, שכן-זוגם קיבל קצבת זקנה, מתעדכן פעם אחת בשנה, בחודש אפריל, כך קורה, שאלמנה שכן-זוגה נפטר ב-31 במרס 1984 תקבל מענק פטירה של 26,957 שקל, ואילו אלמנה שבעלה נפטר ב-1 באפריל 1984 תקבל מענק של 87,566 שקל.

ברצוני לשאול:

1. האם מידע זה נכון?

ההערכות של שירות העסוקה בתקופה זו הן, כי מצפים לאיתור תעסוקות חלופיות, תוך שימוש במכשיר ההסבה או ההכשרה המקצועית במקום שיש בכך כדי להגביר את הכושר התעסוקתי. אכן, הליכי ריסוס גיאוגרפי על-ידי שימוש בתעסוקות המצויות בטווח נסיעה ביישוב אחר, וכן חשלומי העברה, יכולים להיות פתרון-מה לבעיה.

היו"ר ש' הלל:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת יצחק ארצי.

יצחק ארצי (המערך):

אני רוצה לשאול את כבוד השר, האם צפויה הרעה בענף הטקסטיל או יש לצפות לסטטוס-קוו?

שר העבודה והרווחה מ' קצב:

אנחנו מעריכים שתהיה הרעה מסוימת בכל המגזרים במשק וגם בענף הטקסטיל, ואנחנו לא מצפים לקיפאון ברמת הקפי הפיטורים בתודשים הבאים.

229. פעילותו של המרכז לרמגורפיה

חבר הכנסת מ' פלד שאל את שר העבודה והרווחה ביום י"ב בכסליו התשמ"ה (6 בדצמבר 1984):

בדוח של המרכז לרמגורפיה מעריכים, כי מספר היהודים בעולם נמצא בסימן ירידה — 10 מיליוני יהודים בתפוצות ב-1975, 9.75 מיליונים ב-1980 ומספר משוער של כ-9 מיליונים בשנת 2000.

בצמוד לדוח מופיעות המלצות בדבר "ביצורה של מדיניות דמוגרפית המכוונת לחזק את הפריור — — — ופעולות הסבר, הדרכה וחניוך לחיי משפחה בריאים ומתוכננים, להורות אחראית ולמניעת הפלות" (כך על-פי "הארץ" מ'4 בנובמבר 1984).

לפיכך, הריני שואל:

1. מה פירושם של המושגים "חיי משפחה בריאים", "הורות אחראית", "חיזוק הפריור" וכו'?

2. מה מניע את משרד העבודה והרווחה להתערב בתהליכים דמוגרפיים, כמו ריכוז טבעי?

3. האין טעם לפגם בכך, שמשד העבודה והרווחה מעודד ריכוז טבעי של חלק מאוכלוסיית המדינה — היהודים, ומתעלם מחלק אחר של האוכלוסייה — הערבים?

4. מה היא מדיניות השר ומשרדו ביחס לריכוז הטבעי של האוכלוסייה הערבית בישראל?

שר העבודה והרווחה מ' קצב:

1. כבר בוועידת האוכלוסין העולמית, שהתקיימה בבוקרשט ב-1974, התקבל העיקרון שלפיו שמורה לממשלות הזכות לנסות ולהשפיע בתהליכי פריור, תוך כיבוד זכותה של המשפחה להחליט על מספר הילדים הרצוי לה, ותוך הסתמכות על העיקרון של "הורות אחראית", במושג "הורות אחראית" מתכוונים לאחריות ההורים לגידול ילדיהם ולחינוכם ולזכותם להחליט על מספר הילדים ועל המרווח ביניהם. במשפחות מסוימות, החדרת ערכים של "הורות אחראית" מביאה להחלטה להרחיב את המשפחה, וכמשפחות אחרות היא מביאה להחלטה להאט את קצב התרחבות המשפחה, הכול בהתאם לנסיבות הספציפיות ולהשקפת עולמה של המשפחה. בוועידת האוכלוסין העולמית, שהתקיימה לפני חודשים מספר במקסיקו-סיטי, אושרו מחדש העקרונות והמטרות שהתקבלו בוועידת בוקרשט, לרבות העיקרון של "הורות אחראית".

383. העסקת עובדים זרים בתעשיית התיירות

חבר הכנסת ד' בן-ימאי שאל את שר העבודה והרווחה ביום ל' בכסליו התשמ"ה (24 בדצמבר 1984):

למרות הודעות חוזרות ונשנות מטעם שרים שונים בממשלה, כי תפעל לסילוקם של עובדים זרים המועסקים בישראל, נמשכת העסקתם של אלפי עובדים זרים בכתייהמלון ובתעשיית התיירות בישראל. עובדים אלה, למרות היותם עובדים לא מקצועיים, מקבלים שכר במטבע-חוץ העולה כמה מונים על שכרם של העובדים המקומיים.

כרצוני לשאול:

1. מה בדעת השר לעשות כדי להביא להוצאתם של העובדים הזרים מתעשיית התיירות?

2. מה בדעת השר לעשות כדי להבטיח כי אם ינתן אישור להביא פועלים מקצועיים מיוחדים לענף התיירות, לא יובאו במסווה זה גם עובדים בלתי מקצועיים?

שר העבודה והרווחה מ' קצב:

1. הואיל ונושא הרשאת העסקתם של עובדים זרים מצוי בסמכות משרד הפנים, הנוזק להמלצות משרד העבודה והרווחה לצורכי תעסוקה, מתוכננת עתה פעילות מבצעית, שבה ייטלו חלק גורמי הממשל הנוגעים בדבר, כדי לאתר ולגרש את העובדים הזרים המועסקים בישראל ללא הרשאה.

2. התשובה נעוצה בביקורת מסוגת שעורך שירות התעסוקה במקומות עבודה, ככל שידו משגת. הביקורת עומדת על תקינות הסדרי התעסוקה במקומות העבודה.

384. קיצוץ במוסד לביטוח לאומי

חבר הכנסת א' אבוהצירה שאל את שר העבודה והרווחה ביום ל' בכסליו התשמ"ה (24 בדצמבר 1984):

פורסם שהמוסד לביטוח לאומי "התנדב" לתרום למאמן הקיצוץ סך של 50 מיליון דולר.

יואל השר להשיב:

מאילו מקורות מתכוון המוסד לביטוח לאומי לממן את הקיצוץ הנ"ל?

תשובת שר העבודה והרווחה מ' קצב:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

במסגרת החלטות הממשלה בדבר קיצוץ בהוצאה הציבורית, נדרש המוסד לביטוח לאומי להקטין את הוצאותיו. הקיצוץ האמור יבוצע מכוח החלטות הממשלה והכנסת בדרך של שינוי תחזיקה.

בשעה זו טרם גובשו סופית השינויים בתחזיקה, אך ועדת השרים לעניין הפחתות בתקציב המדינה, כישיבתה מיום 9 בינואר 1985, קיבלה את ההחלטות האלה: מתוך תוכנית קיצוצים שהוצעה על-ידי משרד האוצר בהיקף של כ-90 מיליון דולר הסכמו להגיש תוכנית הכוללת קיצוצים וספיגת כספים מהציבור בהיקף של 50 מיליון דולר.

434. המצב ב"בית-פלד" ביפו

חברת הכנסת א' נמיר שאלה את שר העבודה והרווחה ביום ו' בטבת התשמ"ה (30 בדצמבר 1984):

נמסר לי כי ב"בית-פלד", מוסד סגור לילדים מפגרים, המצב הפיסי, הבריאותי והחינוכי של הילדים מוזנח ביותר. זה

2. אם כן — מה היא ההצדקה לעדכון חדשני בתקופה של אינפלציה כה גבוהה?

3. אם המידע אינו נכון, מה תדירות העדכון?

4. מה בדעת משרדך לעשות כדי שהמענק יתעדכן כאופן ריאלי?

שר העבודה והרווחה מ' קצב:

המידע הוא נכון, חבר הכנסת וירשובסקי, ואכן מענק הפטירה לפי חוק הביטוח הלאומי מתעדכן אחת לשנה, ב-1 כאפריל, לפי תנודות השכר הממוצע.

הנחיתי את המוסד לביטוח לאומי לגכש הצעה לחיקון התוך בנושא זה, במגמה לקבוע מועדי עדכון זהים לגמלאות האחרות, ובכך, אני מניח, אני עונה על ציפיותיך.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):
אני מקווה שהדבר הזה יעשה במהרה, כי ההפרשים גבוהים מאוד.

שר העבודה והרווחה מ' קצב:

בעקבות הערתך, אעביר הנחיה נוספת.

278. שחיקת קצבאות הילדים

חבר הכנסת ד' דינו שאל את שר העבודה והרווחה ביום ט"ו בכסליו התשמ"ה (9 בדצמבר 1984):

בידיעה שהתפרסמה בעיתון "הארץ" ביום 21 בנובמבר 1984 נמסר, כי קצבאות הילדים לחודש נובמבר לא הוגדלו מפאת ליקוי טכני — לא היה סיפק בידי הביטוח הלאומי לעדכן את שיעורי הקצבאות החדשות, משום שההחלטה על מתן הפיצוי התקבלה אחרי שהושלמה הכנת תשלומי הקצבאות לחודש נובמבר. משום כך יעורכנו קצבאות הילדים רק בחודש הבא, 29 בדצמבר. זו הפעם השנייה שמקבלי הקצבאות סופגים שחיקה בערך הקצבאות.

אודה לכבוד השר אם ישיבני:

1. האם הדברים נכונים?

2. אם כן — האם מתכוון הביטוח הלאומי לפצות את מקבלי הקצבאות על ספיגת השחיקה בחודשים ספטמבר ונובמבר?

3. מה בדעת השר לעשות על-מנת שתימנע הישנות מקרים כגון אלה?

שר העבודה והרווחה מ' קצב:

(התשובה נקראה לבקשת חבר הכנסת א' נחמיאס)

1. המדובר איננו בליקוי טכני, אלא בתוצאה של הליך ממושך שתחילתו במועד פרסום מדר המחירים לצרכן. מדר המחירים לצרכן, שבעקבותיו משתנה שיעור קצבת הילדים, מתפרסם ב-15 בחודש. באותו מועד ניתנות הוראות התשלום למתן קצבאות הילדים, מכיוון שמועד תשלום הקצבה הוא ה-20 בחודש. לפיכך, אין בידי אינסטלציה של תשלומים כלשהי לשלם באותו חודש את סכומי התוספות המחייבות עקב פרסום מדר המחירים לצרכן.

2-3. המוסד לביטוח לאומי נחבקש לבדוק משמעות של קביעת מועד תשלום קצבת ילדים במועד מאוחר יותר, במגמה לכלול את התוספות לקצבאות המחייבות עקב השינוי במדר המחירים לצרכן.

אודה לכבוד השר אם ישיבני:

1. האם נכון המספר הנ"ל, ואם לא — מה הוא המספר המדויק?

2. מה בדעת משרד העבודה והרווחה לעשות, כדי שפועלים ישראלים יתפסו את מקומם של העובדים הזרים ויתרמו בכך להפתחת משמעותית כשיעור האבטלה הקיים?

שר העבודה והרווחה מ' קצב:

אני מעוניין להשיב על השאלות הזאת.

1. במדינת ישראל כיום 17,963 זרים מ־26 מדינות, הנמצאים בארץ שנה ויותר ללא אישור. להערכתנו כ־10,000 מהם מועסקים בארץ במסגרות שונות, החל בתעסוקה במפעלים וכלה בעבודות משקי בית אקראיות. זה אומדן שמקורו במשרד הפנים. שהוא הרשות המוסמכת לעניין הרשאת העסקה של עובדים זרים בארץ. בקבלת החלטותיו נזקק משרד הפנים להמלצות של שירות התעסוקה.

2. מתוכנן מבצע בין־משרדי — משרד הפנים, משרת ישראל ומשרד העבודה והרווחה — שתכליתו לעשות למען איתור עובדים זרים ללא הרשאה וגירושם מהארץ. העניין מותנה במשאבים ובמצעים, אך לא פחות מכך בנכונות של פועלים ישראלים למלא אותן עבודות, במסגרת הזכויות שמעניק להם ביטוח אבטלה לעבודה מתאימה.

437. שלילת דמי אבטלה מסרבני עבודות ייעור

חבר הכנסת מ' מיעארי שאל את שר העבודה והרווחה ביום ו' בטבת התשמ"ה (30 בדצמבר 1984):

במשרד העבודה והרווחה — כך נודע לי מן העיתונות — יוזמים מבצעי ייעור בגליל ומי שסרב לצאת לעבודות ייעור, יאבד את זכותו לדמי אבטלה.

לפיכך, הריני שואל:

1. מה הוא שיעור האבטלה באזורים שבהם תופעל תוכנית הייעור, בהשוואה לאזורים אחרים בארץ?

2. כמה ערבים מובטלים וכמה יהודים מובטלים נמצאים באזורי הייעור שבהם מדובר?

3. למה צצה תוכנית הייעור דווקא עכשיו?

4. האם מתכוון המשרד להציע עבודות יזומות לקליטת מובטלים גם באזורים אחרים בארץ, ואם כן — באילו אזורים?

שר העבודה והרווחה מ' קצב:

(התשובה נקראה לבקשת חבר הכנסת מ' פלד)

במשרד אין בשלב זה תוכנית פעולה בנושא הפעלת עבודות יזומות.

זכויותיהם של תושבי הארץ ביישורים השונים תכוננה כמתחייב מן החוק. תוך נקיטת גישה שוויונית לגבי קבלת עבודה מתאימה במסגרת ביטוח אבטלה. בכך אין כדי לשלול איתור נסיבות מתאימות לעריכת מבחני תעסוקה לנוקדי הכטחת הכנסה, שמגוון התעסוקות המומן להם על־פי החוק נרחב ביותר, ושעליהם לא נסבה השאלתא.

438. מעונות־יום לגיל הרך

חבר הכנסת ד' מגן שאל את שר העבודה והרווחה ביום ו' בטבת התשמ"ה (30 בדצמבר 1984):

אבקש ללמוד:

1. כמה מעונות־יום לילדים בגיל הרך מופעלים על־ידי

ארבעה חודשים שילדי המוסד נדבקים זה מזה בצהבת וברזינטריה, והסברה היא כי מגפות אלו נגרמות מזהומים קשים.

בקשר לכך אבקש תשובת השר:

1. האם אינפורמציה זו נכונה?

2. אם לא — מה היא האינפורמציה הנכונה?

3. אם כן — מה עושה משרד העבודה והרווחה בנדון?

4. כמה ילדים מתחנכים ב"בית־פלד" ביפו ואילו גילאים?

5. האם המוסד הוא פרטי?

6. אם כן — מה היא מידת הפיקוח עליו?

7. כמה מוסדות פרטיים לילדים מפגרים קיימים בארץ?

8. כמה מוסדות ציבוריים כאלה קיימים בארץ?

שר העבודה והרווחה מ' קצב:

1—2. האינפורמציה נכונה בחלקה. יש תלונות על הטיפול במעון ותלונות אלו נבדקו.

3. משרדנו מינה ועדה לבריקת הטיפול במעון. הוועדה תבדוק: א. את מצב התברואה, ההיגיינה, הטיפול והתזונה במעון; ב. את תשלומי השכר לעובדים ותחלופת העובדים; ג. את השימוש במענקי קצבת הנוחות.

4. במעון "בית־פלד" 70 תניכים מגיל 16 עד 40.

5—6. מעון "בית־פלד" הוא מעון פרטי בבעלותו של מר אליהו פלד. השירות למפגר מקיים פיקוח על המעון כנדרש על־פי חוק פיקוח על המעונות. לשירות למפגר יש כיום מחסור במפקחים על המעונות.

7—8. במסגרת השירות למפגר קיימים כיום: 17 מעונות פרטיים; 22 מעונות ציבוריים המנהלים היום על־ידי אגודות ציבוריות; 11 מעונות ממשלתיים.

היזיר ש' הלל:

רשות לשאלה נוספת לחברת הכנסת אורה נמיר.

אורה נמיר (המעורר):

אדוני השר, עד שהוועדה שהוקמה על־ידי המשרד תבדוק את המפגעים, במיוחד הבריאותיים, מה קורה בינתיים במוסד, כאשר גם אתה אומר שיש צמצום בפיקוח, או שהוא הופסק לגמרי, בגלל ביטול תקנים?

שר העבודה והרווחה מ' קצב:

אין צמצום בפיקוח בשירות למפגר. החלטתי להוציא את השירות למפגר ממסגרת קיצוצי העובדים במשרד. הוועדה מנתה בחודש נובמבר, והיא עומדת לסיים את עבודתה.

היזיר ש' רלל:

השר ישיב על שאלתא מס' 436 של חבר הכנסת אבנר חי שאקי. הוא איננו, ואתה יכול להעביר את השאלתא לפרוטוקול או להשיב עליה.

436. העסקת עובדים זרים בישראל ללא רשיון

חבר הכנסת א"ח שאקי שאל את שר העבודה והרווחה ביום ו' בטבת התשמ"ה (30 בדצמבר 1984):

התפרסם לאחרונה כי כ־10,000 זרים, שנכנסו לישראל באשדות תייר ו"שכח" לצאת ממנה, עובדים עתה בארץ כאופן בלתי חוקי. זאת, שעה ששיעור המובטלים בישראל הולך וגדל בהתמדה, וצופים את גידולו גם בעתיד.

שכירינו, נסגרו מעונות־יום יחידים, בחלקם מסיבות החייעלות, לדוגמה, בבאר־יעקב וברמלה. בכמה ערי פיתוח נסגרו כיתות כמעונות־יום — בבית־שמש, ברמלה, באור־יעקב, בצפת, בכפר־ציונה, בכרכור ובקרית־גת. חלק מכיתות אלה סבלו מנשייה גם שנה קודם לכן.

4. במקביל, נמשכת בניית המעונות באמצעות קרן החינוך מכסי תרומות. בשנת הלימודים הנוכחית נפתחו מעונות חדשים במקומות האלה: נס־ציונה, נווה־יעקב, נאות־אפקה, פתח־תקוה, מעוז־ציון, מעלה־אדומים, טבריה, רמת־גן, בית־נחמיה, גבעתיים, גבעון ורחובות.

לאור האמור לעיל, עלה מספר המעונות בשנת הלימודים הנוכחית בכלל המערכת, אף שמעונות־היום בערי הפיתוח נפגעו מנשייה ילדים.

בהיותנו מודעים לבעיות המיוחדות לערי הפיתוח, הוענקו השנה לכל הילדים המבקרים במעונות־יום בערי הפיתוח שתי דרגות הנחה, לעומת דרגה אחת בלבד אשר היתה נוהגת בשנת הלימודים הקודמת.

הנני מודע לעובדה כי שכן הלימוד במעונות־יום הוא גבוה ועקב כך מתקשות אמהות רבות לעמוד בנטל — מדובר באמהות עובדות, לא באמהות שנמצאות בטיפול שירותי הרווחה, בשל החשיבות הרבה שאני מייחס לנושא זה, מיניתי ועדה בראשותו של חבר הכנסת מאיר שטרית לבדיקת הסוגיה. מאליי מוכן שנושא ערי הפיתוח יזכה להתייחסות מיוחדת בדיוני הוועדה.

היו"ר ש' הלל:

אני מודה מאוד לכבוד השר על תשובותיו.

1. הודעת יושב־ראש ועדת הכנסת

הכנסת החליטה, בישיבתה ביום רביעי, כ"ב בטבת התשמ"ה, 26 בדצמבר 1984, לבקש מוועדת הכנסת לקבוע את הרכב חברי הוועדה המשותפת לוועדת החוץ והביטחון ולוועדת החינוך והתרבות, שתדון בהצעה לסדר־היום בנושא "תפקידו החינוכי של צה"ל", מאת חבר הכנסת אהרן הראל. ועדת הכנסת החליטה בישיבתה ביום שלישי, כ"ב בטבת התשמ"ה, 15 בינואר 1985, שהוועדה הנ"ל תהיה בת שישה חברים, שלושה מכל ועדה. יושב־ראש הוועדה יהיה חבר ועדת החוץ והביטחון.

הכנסת החליטה, בישיבתה ביום רביעי, כ"ג בטבת התשמ"ה, 16 בינואר 1985, לבקש מוועדת הכנסת לקבוע את הוועדה שתדון בהצעות לסדר־היום בנושאים האלה: 1. "מספנות ישראל" — מאת חברי הכנסת פנחס גולרשטיין ואמנון לין. ועדת הכנסת החליטה בישיבתה היום, כ"ח בטבת התשמ"ה, 21 בינואר 1985, להעביר את הדיון בהצעה הנ"ל לוועדת החוץ והביטחון; 2. "המצב הקשה בחקלאות בכלל ובמשק המשפחתי בפרט" — מאת חבר הכנסת אפרים שלום. ועדת הכנסת החליטה בישיבתה היום, כ"ח בטבת התשמ"ה, 21 בינואר 1985, להעביר את הדיון בהצעה הנ"ל לוועדת הכספים. תודה רבה.

היו"ר ש' הלל:

תודה.

ארגוני המתנדבים השונים ברחבי הארץ ומה היא החלוקה המספרית ביניהם?

2. כמה מתוך הנ"ל מופעלים בערי הפיתוח?

3. כמה מעונות נסגרו בערי הפיתוח לקראת 1 בספטמבר 1984 ובמהלך שנת הלימודים הנוכחית?

4. מה בכונות משרדך לעשות למניעת המגמה של צמצום מספר המעונות?

שר העבודה והרווחה מ' קצב:

(התשובה נקראה לבקשת חברת הכנסת א' נמיר)

1. מספר המעונות במערכת והתפלגותם לפי הגופים המופעלים כחודש נובמבר 1984 הם כדלקמן: נעמ"ת — 325; יצ"ו — 157; אמונה — 95; ארגון נשי תרות — 15; רשויות מקומיות — 200; מתנ"סים — 20; הסתדרות עובדים לאומית — 7; חבי"ד — 7; רשת הדר — 3; פועלי אגודת ישראל — 3; בית־יעקב — 2; נשים ליברליות — 2; תל"ת — 9. וכן ארגונים אחרים. בסך הכול מופעלים 867 מעונות־יום.

2. מספר מעונות־היום בערי פיתוח הוא 234, על־פי החלוקה הזאת: מחוז המרכז — 24; מחוז חיפה — 107; מחוז ירושלים — 28; מחוז הדרום — 36; מחוז הנגב — 39.

3. על־פי ניסיון של שנים קודמות, קיימות תנודות בקליטתם ובעזיבתם של ילדים בתחילת שנת הלימודים. המערכת מתייצבת בדרך כלל לקראת החודשים פברואר־מרס. גם השנה, כמו בשנים קודמות, הנשייה — בסוף נובמבר — הסתכמה ב־870 ילד. בשנת הלימודים הקודמת, 1983/84, בחודש דצמבר, היתה נשייה של 1,000 ילדים. לפי מידע

היו"ר ש' הלל:

הוועדה ליושב־ראש ועדת הכנסת.

מיכאל רייסר (יו"ר ועדת הכנסת):

ארגוני היושב־ראש, הנני מבקש למסור לכנסת את ההודעות האלה:

הכנסת החליטה, בישיבתה ביום שני, י"ד בטבת התשמ"ה, 7 בינואר 1985, לבקש מוועדת הכנסת לקבוע את הוועדה שתדון בהצעה לסדר־היום בנושא "פרויקט שיקום השכונות בתל־אביב", מאת חברי הכנסת רן כהן, בנימין בן־אליעזר ואמירה סרטני. ועדת הכנסת החליטה, בישיבתה ביום שני, כ"א בטבת התשמ"ה, 14 בינואר 1985, להעביר את הדיון בהצעה הנ"ל לוועדת הפנים ואיכות הסביבה.

הכנסת החליטה, בישיבתה ביום שלישי, ט"ו בטבת התשמ"ה, 8 בינואר 1985, לבקש מוועדת הכנסת לקבוע את הרכב הוועדה המשותפת לוועדת הכספים ולוועדת הפנים ואיכות הסביבה שתדון בהצעה לסדר־היום בנושא "שכר השוטרים", מאת חברי הכנסת מרדכי וירשובסקי, יעקב זאק אמיר, יאיר צבן ודוד מגן. ועדת הכנסת החליטה, בישיבתה ביום שני, כ"א בטבת התשמ"ה, 14 בינואר 1985, שהוועדה הנ"ל תהיה בת שישה חברים, שלושה מכל ועדה. יושב־ראש הוועדה יהיה חבר ועדת הכספים.

ז. הצעת חוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם (תיקון), התשמ"ה — 1985* (הצעתה של חברת הכנסת ח' גרוסמן)

הלמוט ראוקה, מפקד הגסטפו בליטא — חי בקנדה. משטרת ישראל סיפקה למערב-גרמניה חומר על פשעיו של ראוקה. גרמניה יזמה בקשת הסגרה. הלמוט ראוקה מת בינתיים בכלא הגרמני בהמתניו למשפט. אליאס ברונו, עוזר בכיר של אייכמן בכרלין, נמצא עתה בסוריה. כיום הוא שם איש עסקים עשיר ומכובד. גרמניה ביקשה את הסגרתו. שמות רבים נזכרים ברשימת הפושעים הנאצים, המופיעים במסמך של משרד המשפטים האמריקני מסוף 1984, החתום על ידי ניל מ' שר, מנהל הלשכה לחקירות מיוחדות בווינגטון הבירה. לא אביא אותם פה.

ראיין, אמריקני בעל תפקיד O.S.I., — אותה יחידה לחקירות מיוחדות שעליה משרד המשפטים האמריקני — חקר פרשיות של פושעים נאצים החיים בארצות הברית, וכשסיים את תפקידו, לפני שנה, כתב ספר על הפושעים הנאצים החיים בארצות הברית. מעניין שהוא הכתיר את הספר בשם "Quiet Neighbours" — "השכנים השקטים". "למעשה" — הוא אמר — "לא ידעתי שיש פושעים נאצים כה רבים בארצות הברית" — — הבנתי כי ללא יהודים יש מידע מעט מאוד, אם בכלל, על אשר התרחש באירופה בימי המלחמה. יודעים מעט מאוד על מחנות ההשמדה ועל הזוועה, ואם יודעים, מכירים רק את אושביץ.

חברי הכנסת, הבאתי רק מעט ממה שידוע היום. 40 שנה אחרי שחרור אושביץ עדיין מתפשטות את מנגלה, וידוע שהוא חי, הוא נוסע, הוא נוסע. הוא היה בברגוואי, הוא היה בארצות הברית, הוא היה בגרמניה, הוא חי ברווחה. משפחתו בעלת נכסים בארצות הברית, בדרום אמריקה, בגרמניה, ולא אגולל פה את כל מעלליו. אינני יודעת, נדמה לי שכל אחד קרא ושמע ולכל אחד יש משהו בבית, קרוב, שכן, מכר, משהו שעמר שם, בניהיגום המודרני הוא, אותו בניהיגום שהניהיגום של דנטה היה בית הבראה לעומתו, וחיתה באימה לאן יטה "מלאך המוות מאושביץ" את מקלו, את מקל הסלקציה. מקום הימצאותו של מנגלה ידוע. ידועים מסעותיו, אך לצערי, חברי הכנסת, יש סבירות גבוהה שבמצב הקיים ימות מנגלה מוקנה, בשיבה טובה, במיטתו הנוחה והמרוחת. הוא נהנה מקשר שמירה ומשתיקה.

חברי הכנסת, נראה שמנגלה אינו נראה היום כמפלצת. ביטאונים נאצים, כמו ה"סולדן צייטונג" ו"דויטשה נציונל צייטונג", מפרסמים מאמרים, המתארים את מנגלה כזקן חולה ונרדף, באורח קבע מופך מידע מטעה, המסייע לנאצים להימלט ולהחזיק מדין צדק, כך, למשל, סייעו לפושע הנאצי, מפקד הגסטפו בליאון, קלאוס רכבי, להסתתר בבוליביה, ולולטר ראון, "ממציא" משאיות הגזים, לשהות לבטח בבילה.

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה, לא, אנחנו איננו נוקמים נקמת רשעים. צדק האמריקני ראיין, שבלי העדויות וכלי העדים היהודים לא תתגלה האמת על הפשעים האלה, לא רגשות נקם מריצים אותנו, אלא עמידה על הדם ועל האמת, כי רבים מדי באים להכחיש; רבים מדי, כל מיני פרופסורים, מאמצים את למדותיה כדי להכחיש את אושביץ. ב־1977 וכ־1978 עמדתי על כמה זו והבאתי לפני הכנסת רשימת "מחקרים היסטוריים", המכחישים את השואה. בשנים האחרונות התעשרה "הספרות ההיסטורית" בספרים בעלי

הזיזר ש' הלל:

אנחנו עוברים לסעיף ג' בסדר-היום: הצעות לסדר-היום והצעות חוק. לפנינו הצעת חוק אחת ושלוש הצעות לסדר-היום שכולן עוסקות באותו נושא: 40 שנה לתום המלחמה באירופה ולזוועות הנאצים.

חברת הכנסת חייקה גרוסמן תביא לפנינו הצעת חוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם (תיקון), התשמ"ה — 1985.

חייקה גרוסמן (מ"פ"ם):

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה, כיום הוא ישיש מכובד וחביב. כל יום ראשון הוא מופיע ככנסייה הקטנה בחליפה כהה. כולם קוראים לו סכא אנדי ומברכים אותו לשלוש ביראת כבוד. השכנים בעיירה שבקליפורניה אומרים עליו שהוא אדם נחמד וחביב.

אך הוא איננו סכא אנדי. הוא היה שר הפנים של קרואטיה בימי הכיבוש הנאצי ושרו האמיתי אנדריאה ארטקוביץ. הוא היה ה"הימלר" של קרואטיה. לא פחות מ־200,000 יהודים וצוענים מסרביה נרצחו בכפותיו.

ארטקוביץ חי בארצות הברית ולא הוסגר ליוגוסלביה, כי בית-המשפט האמריקני לא מצא הוכחות ישירות לפשעיו. לא מצאו הוכחות שהוא, כמו ידיו, ביצע את מעשי הרצח. במסמך של משרד המשפטים של ארצות הברית, מ־31 בדצמבר 1984, נאמר שבקשות ההסגרה של יוגוסלביה נדחו עד עכשיו, אך חקירתו הנוספת והמיוחדת מתוכננת למחצית ינואר 1985 בלוס אנג'לס.

במפעל ההרכבה של "פורד" בקליבלנד הכירו את ג'ון בעל ידי הזהב, מומחה למנועי מכוניות. שכניו הכירו אותו כשל ג'ון הוורדים שהוא טיפח בחצר ביתו. גם הוא מוכר כאדם מסביר פנים ומתפלל ביום א' בכנסייה ולדימיר הקדוש. אבל הוא איננו ג'ון. שמו האמיתי הוא איבן דמיאניוק. בטרבלינקה קראו לו איבן האיום. הוא היה מפעיל של מנועי הגזים שם.

במשך 400 יום, מיולי 1942 ועד סוף 1943, מצאו את מותם בטרבלינקה כ־850,000 איש, רובם ככולם יהודים. דמיאניוק הצטיין שם באכזריות שבה טיפל בקורבנותיו. הוא דחם את היהודים לתאי הגזים ובמו ידיו הפעיל את המנועים. נוסף על כך, נהג להשתעשע בהצלפות על גופות העירומום הממתנים בתור לתאים. במיוחד נהנה להתעלל בנשים.

במסמך של משרד המשפטים האמריקני מיום 31 בדצמבר 1984, כתוב, כי במאי 1984 הורה בית-המשפט להגירה של קליבלנד להסגיר את דמיאניוק לבית-המעצות, אבל הוא ערע כפי משרד ההגירה האמריקני. גם היחידה לחקירת פשעי הנאצים במשטרת ישראל המציאה לבית-המשפט האמריקני חומר ראיות משפטי נגד דמיאניוק ואף ביקשה להסגיר אותו לישראל. השופט העליון האמריקני בטיסטי מצא אותו אשם כרצח כרוטלי בטרבלינקה ושלל את אזהרותו האמריקנית. הסנגורים של דמיאניוק תובעים מהשופט האמריקני שיפסול את עצמו מלשבת בדיון, ובינתיים הוא חי ברשות בית-המשפט העליון האמריקני, בארצות הברית, בלי הפרעה.

אדוני היושב ראש, חברי הכנסת, ביחידה המיוחדת לחקירת פשעי הנאצים במשטרת ישראל מצאתי שמות נוספים: * ונספחות.

כהיעדרות הנאשם, והפרוצדורה השיפוטית הכרוכה בה, מהווים תקדים משפטי לכל משפט אחר ולכל ענישה אחרת.

יש לאקט הזה חשיבות מוסרית-חינוכית וגם חשיבות מעשית. אדם שהורשע בנטילת חלק בפשעי הנאצים, יקשה עליו קודם כול להימלט מארץ לארץ או מהארץ שהוא מצוי בה למקום אחר. גורדין ישראלי עשוי לשמש אסמכתה לערכאה השיפוטית הזרה ולסייע בהרשעת פושעים ומרצחים נאצים. כך נדרכן ונאניץ את העמדתם לדין של הפושעים החיים, לצערי. בשובה ונחת בארצות-הברית, באמריקה הדרומית והמרכזית ובמקומות אחרים בעולם.

לבסוף, חברי הכנסת, מצאתי לנכון להרצות את דברי כיבושת. עסקתי בעובדות ובעובדות בלבד. ייתכן שעלי להתבייש בכך שאני מנסה, אולי באופן נלוו, להישמע הגיונית, הגיונית מדי, ולהביא דברים סדורים ומבוססים, דבר דבור על אופניו. אך זהו המצב: גם ירושלים איננה אוהבת דמעות.

היור"ר ש' הלל:

אני מודה לחברת הכנסת חייקה גרוסמן. רשות הדיבור לשר המשפטים.

שר המשפטים מ' נסים:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני רוצה להודות לחברת הכנסת חייקה גרוסמן, שיש לה גם הוכחות מוסריות וגם עוז הביטוי להעלות, כיום הזה, את זוויות הנאצים ואת שואת יהודי אירופה.

חברת הכנסת גרוסמן העלתה את הבעיה הזאת בצורה בוטה, בכוח ביטוי נשגב. האמת היא, שאנחנו חייבים לתת דין וחשבון לעצמנו. חלפו 40 שנה מאז תום מלחמת העולם השנייה, לאחר השואה הנוראה שחוונו אותה. אך עדיין מהלכות בקרבנו נפשות חיות, בעלות רגש חייתי, מפלצות-אדם, אשר כרגל גאווה וכיד זדונה עוללו את החמור מכול בתולדות אנוש — את השואה. יש כאלה מההלכים בתוכנו והם אשמים ברצח של מאות אלפים של בני אדם, יהודים ושאינם יהודים.

זוהי תערת עניתי לאנושות. אבל, לצערי, זוהי כנראה דרכה של האנושות. שאינה מוכתרת דווקא בכח של הומניות, אלא במקרה זה, היפוכו של דבר, בהתעלמות מחובת אנוש לכל ילכו בתוכנו חופשי חיות-אדם. זאת איננה הומניות, אלא מלחמה בהומניות. אם אנשים כאלה מהלכים חופשי בתוכנו, זוהי התכחשות להומניזם. צר לי שמדינות רבות אינן משתפות פעולה כדי להביא לידי העמדה לדין של פושעים מסוג זה. ואומנם, רבים כאלה מההלכים במדינות חבל רבות. לרבות בארצות-הברית.

מדינת ישראל עשתה, עושה ותעשה כול אשר לאל ידה כדי לגרום לכך שאנשים אלה — אני מכנה אותם אנשים, והלוא הם אינם בני אדם — יועמדו לדין. אנחנו רואים בזה חובה היסטורית המוטלת על הדור הזה. כל זמן שנתורו אנשים אלה בחיים יש להביאם לדין, כדי שלא יהלכו חופשי וגם כדי שידעו דורותינו ודורות העולם כולו מה עוללו הנאצים לאנושות ולעם ישראל. למען לא נשכח אנחנו ולא ישכח העולם.

אני מבקש לומר, שאף שכל מאמץ בעניין זה איננו נחסף, התוצאות אינן גדולות, אינן פוריות.

באתרונה חל מפנה חיובי בעמדת הממשל בארצות-הברית כבעיה הזאת. הוקמה מחלקה מיוחדת, שהוכתרה אותה, חברת הכנסת גרוסמן, כדי לחקור פשעי נאצים. משרד המשפטים שלנו נמצא בקשר מתמיד עם המחלקה הזאת של משרד

מגמה זאת, עד כדי כך, שבגרמניה המערבית הציעו הצעת חוק, שלפיה ייענש אדם שישנה להכחיש את "הפתרון הסופי". לפי מיטב ידיעתי, הציעה הסיעה הגדולה. שהיא עכשיו בשלטון בבונדסטג, תוספת להצעה: שהחוק הזה יבטיח את איסור הכחשת הפשעים לא רק נגד היהודים ועמים אחרים, אלא גם יאסור הכחשת הפשעים נגד העם הגרמני. מה משמעות הדבר הזה — כל אחד יודע.

סלחו לי, אבקש את סבלנותכם לדרק, כדי להקשיב לרשימה ארוכה של ספרים. אשר יצאו לאור בחמש השנים האחרונות. הבאים להכחיש את השואה. לא אקרא לא את השמות בגרמנית ולא את השמות באנגלית, אני פשוט רוצה לחסוך את הזמן. ברשותך, אדוני היושב-ראש, אבקש להכניס את הרשימה הזאת לפרוטוקול.

היור"ר ש' הלל:

אין אפשרות כזאת.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

אם כן, אקרא אותה.

היור"ר ש' הלל:

תקראי אותה, אין ברירה.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

Walter N. Sanning — "The Dissolution of Eastern European Jewry — מוצא על-ידי Historical Review, 1983. זהו ניסיון להוכיח על בסיס דמוגרפי וסטטיסטי שהיהודים לא הומתו אלא עברו מארצות הכיבוש באירופה לארצות אחרות, כמו ישראל, ברית-המועצות, ארצות-הברית.

Wilhelm Stoglich — "Der Auschwitz Mythos, 1979"

שופט בגרמניה המערבית. הוא היה בשעתו קצין נאצי ושרית בקרבת אושביץ. הוא טוען שאושביץ לא היה מתנה מוות. אחרי זה הוא פוטר משרתו.

Paul Rassinier — "Rebuking the Genocide Myth" —

1978. Institute for Historical Review, אוסף של עבודות המכחישות את השואה. עבודה מרכזית בספרות הצרפתית.

כמו כן, יש עבודה נוספת של Henry Elmar Bownes, James Martin ו-Emil Aretz, Rassinier. שהוא רכיווניסט ויש לו ספר ששמו: Revisionist Viewpoints — הרצאות והאזניות של הנאצים הן המצאה. הספר הזה יוצא נגד המשפטים נגד פושעי המלחמה הנאצים.

Robert Faurisson — איש ידוע — כתב ספר. את ההקדמה לספר כתב נועם חומסקי, יהודי, לינגוויסט מפורסם.

מכל האמור לעיל תבינו מה הביא אותי להציע הצעת חוק. שעל-פיה תוכל ישראל ויוכלו זרועות החקירה והשיפוט של ישראל להעמיד פושעים נאצים לדין גם שלא בנוכחותם.

חברי הכנסת, לא ייתכן שהחשבון חם. לא ייתכן שהתיק של הפשעים נגד האנושות ונגד העם היהודי ייסגר. לא ייתכן שהפשעים יישכחו ונחיה בהרגשה שהחשבון חם כרגע שפורז אפרו של אייכמן על פני הים. לא ייתכן שההכחשה שעליה דיכרתי תשתלט עלינו.

חברי הכנסת, ברית-המועצות, פולין, גרמניה המערבית וצרפת קיימו משפטים נגד פושעים נאצים שלא בנוכחותם. אני יודעת מהי הרחיקה מפני זה. אבל, כפי שלא היה תקדים לפשעי הנאצים, לאופיים, להיקפם, כן אין צורה זאת של שפיטה

יותר מן השפה הגרמנית לצורך המטרה שעליה דיברתי, ולוואי שנשכיל ונעשה זאת וגראה מה נוכל לעשות הלאה. ובכן, אני מבקש לומר שוב ושוב שמדינת ישראל, חלילה וחס, לא התפרקה מהחובה ההיסטורית שלה להזכיר את השואה. יזכור עם ישראל, תזכור האנושות.

עכשיו, אני מבקש להשיב על הצעת החוק של חברת הכנסת גרוסמן. אני רוצה לומר, שכולנו אמונים על ערכי משפט, ויש לנו במדינת ישראל תפיסה משפטית. מהחקיקה בישראל בנויה עליה — ערכים משפטיים ותפיסות יסוד, שאנחנו נוהגים לקיים אותם. אבל, כל כמה שמדובר על הנאצים וזוועותיהם — אינני גורס הכפפת הנושא הזה לפרוצדורה משפטית יבשה. עוד מעט אשיב גם על ההצעה לסדר-היום של חבר הכנסת ארצי, ואחזור על הדברים בעיקרם גם בתשובה על אותה הצעה. חוששני שגם אם נאפשר העמדה לדין של פושעים או עבריינים שלא בפניהם, לא נשיג את המטרות שאותן אנחנו רוצים להשיג. משפט במדינת ישראל, שלא בנוכחות נאשם, מקבל אופי של משפט ראווה. בתי-המשפט בישראל אינם בנויים למטרה הזאת. אמת, כפי שציננת, התפיסה שלנו, החוק בישראל, אוסרים שפיטט נאשם שלא בפניו. יש יוצאים מן הכלל, ואליהם אינני רוצה להתייחס. למשל, עונש מאסר, לפי המשפט במדינת ישראל, לא יינתן לעולם אלא בפני הנאשם. לאחר שניתנה האפשרות לו ולסניגוריו להשמיע את דבריהם. אבל, אמרתי קודם, שאינני סבור שאנו צריכים לכפות את הנושא הזה אל כללי המשפט. כאשר מדובר על נאצים, אנחנו יכולים לסטות מכללי משפט מקובלים, כי הזוועות האלה לא היו מן התופעות המקובלות בחיי אנוש, בחברה אנושית. חוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם היה גם הוא חוק רטרואקטיבי. אינני חושש מחוק רטרואקטיבי, כאשר מדובר על הזוועות האנושיות, אבל כאשר מתקנים חוק, צריך להשיג מטרה חשובה.

אם נצליח לקבל את דימיאנוק באמצעות בקשת הסגרה ולהעמידו לדין בישראל, הוא ייקח לו סניגור, כשם שאייכמן לקח לו סניגור, ואנחנו ננהל כאן משפט. באותה הזדמנות נעלה את כל הזוועה הנאצית ואת כל מוראות השואה, ונזכיר אותן לנו ולבנינו ולעולם כולו — ובאופן מכוסס ורציני יותר.

אגב, אנחנו עושים מאמצים ומסייעים לכל מדינה להסגיר פושעים נאצים לא רק לישראל אלא גם למדינות אחרות. אם לגרמניה, אם לצרפת ואם לכל מדינה אחרת. נכון שאנחנו לא משיגים הרבה, וכבר עמדתי בראשית דברי על כך, שאין שיתוף פעולה עם כל המדינות להשגת המטרה הזאת.

אינני סבור שתצמח לנו ברכה רבה מהצעת החוק הזאת. אבל, איני רוצה לדחות אותה. אני מציע, אדוני היושב-ראש, שנעביר הצעת החוק זו לוועדת החוקה, חוק ומשפט, ושם יתקיים דיון על כל צדדיה של השאלה, האם יש מקום לחוקק חוק כזה בשינויים או בלי שינויים. אולי תשתכנע חברת הכנסת גרוסמן: ולא בנקל אני יכול לדחות דעות שלה בנושא הזה, בניגוד לנושאים אחרים, ואף אינני מתכוון לדחות, אלא להעביר לוועדה. אבל, אני מבקש לומר מראש, שאין בכך התחייבות מצדנו לקבל את ההצעה. אני מציע שיתקיים שם דיון נוקב ויסודי. אין כאן חילוקי דעות הנובעים, חס ושלום, מאיזו השקפת עולם פוליטית, אלא רצון להבטיח את הטיפול העילי ביותר והנכון ביותר בכעייית הסגרתם ושפיטתם של פושעים נאצים.

לכן, אני מציע, אדוני היושב-ראש, להעביר את הצעת החוק, ברוב הדברים שאמרתי, לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

המשפטים האמריקני, ואני רוצה לשבח את משרד המשפטים האמריקני על שהכיר בזכותה של ישראל לתבוע הסגרה של פושעים נאצים לישראל.

הגשנו לארצות-הברית בקשה להסגרתו של הפושע הנאצי דימיאנוק, שאותו הזכרתי, והעניין הזה — כתמיכת הממשל האמריקני — נדון עכשיו בבית-משפט מוסמן בארצות-הברית. לפי חוקי ההסגרה, בכל מדינה שבה יש חוק כזה, רק בית-משפט מוסמן לקבוע האם פלוני הוא ברי-הסגרה אם לאו. הבקשה שלנו נדונה כעת בבית-המשפט. בשבילנו זה מבחן חשוב ביותר, משום שיש, כפי שאמרת, פושעים נאצים נוספים בארצות-הברית. ואם אומנם תהיה הכרה של בית-המשפט בארצות-הברית במבקשת יסגר לישראל, אני מכריז מעל במה זו שהוא יועמד לדין. אנחנו אספנו את כל הראיות — אגב, הן נשלחו עם בקשת ההסגרה, כספר עם כרס — ונעמיד את הפושע הזה לדין, כדי שלא עוד יהלך חופשי. אם אומנם בית-המשפט יכיר בבקשת ההסגרה הזאת, נגיש בקשות נוספות להסגרה, ואני מקווה שההכרה העקרונית תביא לידי כך שאומנם יוסגרו פושעים נאצים נוספים לדינו. וכמובן, נעמיד אותם לדין.

אני חייב להדגיש, שהחובה ההיסטורית הזאת המוטלת עלינו איננה נובעת רק מן הצורך שאנשים אלה לא יהלכו חופשי, אלא משום הסיבה שאת האליה ופיטט אותה באריכות: קמו מלומדים כביכול, אשר החלו לטעון, כי השואה לא התהו ולא נבראה אלא משל היתה. אלה לא דברי מלומדים, אלה דברי נאצה. אלה לא דברי חוכמה, זה לא מחקר היסטורי. אלא, כמובן, גיבוי מלים של אנשים סתרי מצפון. אבל, יש חשש כבד שהתופעה הזאת תלך ותעמיק, ועוד ירבו כהנה וכהנה מלומדים כביכול ובעלי עט, אשר יוסיפו להביא לידי שכחת השואה. לכן אנחנו מצוים לעשות כול אשר לאל ידנו. בכל האמצעים העומדים לרשותנו, אם עלי-ידי משפטים ואם עלי-ידי מה שאני גורס כדרך הטובה ביותר — עלי-ידי חינוך הדור הצעיר בישראל ובעולם, עד כמה שידנו מגעת, לזכור את השואה. זכור את אשר עשה לך עמלק, כדי שהשואה לא תישכח, כדי שהיא לא תושכח.

אני רוצה להזכיר כאן מפעל גדול וחשוב שנעשה כעת ושותפים לו נשיא בית-המשפט העליון לשעבר, השופט משה לנדוי, שישכיראש במשפט אייכמן, חבר הכנסת לשעבר גדעון האוזנר, יושב-ראש הנהלת יד-וושם, שהיה התובע במשפט אייכמן, ושופט בית-המשפט העליון גבריאל כך, שהיה אחד התובעים במשפט אייכמן והכין את החומר לקראת המשפט — הם שותפים למפעל אדירים, תרגום הסטנוגרמה המלאה של משפט אייכמן לאנגלית. המטרה היא להפיץ תרגום זה בעולם כולו, כדי שהמסמכים האלה ומוראות השואה יהיו ידועים ליושבי תבל כולה. לשם חינוכו של הדור הצעיר בישראל — אינני יכול לומר בוודאות, אבל יש תוכנית — אני מתכוונם להפיץ את הפרוטוקול הזה, את הסטנוגרמה הזאת, גם בלשון העברית.

אמנן לין (המעצף):

מדוע לא יתורגם הספר הזה דווקא ללשון הגרמנית?

שר המשפטים מ' נסים:

הדבר כרוך כזה. זאת הוצאה אדירה, מפעל שצריך להימשך שנים. הוא נעשה כמעט בהתנדבות. על כל פנים, מצאנו מקורות ראשוניים, כדי להבטיח את התרגום לאנגלית וכדי להביא לידי פרסומם של הפרוטוקול הזה בלשון האנגלית. הלשון האנגלית היא הנפוצה ביותר, ומבחינה זאת היא חשובה

ה צ ב ע

ההצעה להעביר את הצעת חוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם (תיקון).
התשס"ה—1985. לדיון מוקדם בוועדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

ח. הצעה לסדר-היום

הסגרת הפושע הארכיבישוף טריפה לישראל

היו"ר ש' הלל:

בפנינו הצעה אחת, להעביר את הצעת החוק לקריאה מוקדמת בוועדה. אנחנו עוברים להצבעה.

היו"ר ש' הלל:

אנו עוברים להצעות לסדר-היום. הצעה ראשונה — הסגרת הפושע הארכיבישוף טריפה לישראל, שהגיש חבר הכנסת יצחק ארצי.

יצחק ארצי (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, חברת הכנסת חייקה גרוסמן העבירה אותנו לפניה אחת בגיא ההריגה. אני אעביר אתכם לפניה אחרת. הצעתי לסדר-היום מחזירה אותנו 44 שנים אחורנית, לפוגרום שנערך על-ידי תנועת "משמר הברזל" בכ"ב בטבת תש"א, 21 בינואר 1941. זה היה אחד הפוגרומים הראשונים באירופה בעידן החדש, והוא התבצע שנה — שנה בדיוק — לפני ועידת וונה, שנערכה כ"ב 21 בינואר 1942 ותכננה בפרטי פרטים את השמדת יהודי אירופה. פוגרום בוקרשט התרחש בטרם ביצעו תוכניות ההשמדה של היטלר.

בפוגרום זה נרצחו באכזריות 120 יהודים לצד מאות חיילים ואזרחים לא יהודים. הארכיבישוף ולריאן טריפה, שגורש השנה מארצות-הברית ונמצא עתה בפורטוגל, אז ראש הסטודנטים של "משמר הברזל", של התנועה הפשיסטית הליגיונרית, היה אחד האחראים לכוחות שביצעו את הפוגרום.

קורבנות הפוגרום שוכנים עפר זה 44 שנים בבית-הקברות בבוקרשט. לעומת זאת, ולריאן טריפה יושב לבטח בפורטוגל, ומפקד "משמר הברזל" הוריה סימה יושב זה שנים בשקט בספרד. החוק בישראל לעשיית דין בנאצים ועוזריהם אינו מאפשר, בניסוחו הנוכחי, אפילו לבקש את הסגרתו של טריפה או של הוריה סימה לישראל.

זהו מצב בלתי-נסבל. אסור להשלים עם מצב שהחוק הישראלי, שנוסח במציאות מיוחדת לפני 35 שנה, אינו מאפשר העמדה לדין בישראל של פושע מלחמה כלשהו. זה חוק שטעון שינוי. בנושא זה אני מגיש את הצעתי לסדר-היום.

אבל, תחילה יורשה לי לחזור לאותו יום שלפני 44 שנים. תנועת הליגיונרים, בשם הרומני Garda de Fier, "משמר הברזל", בראשותו של מנהיג התנועה הוריה סימה, הגיעה לשלטון, יחד עם איש הצבא מרשל אנטונסקו, ב"ב בספטמבר 1940. החודשים שבין ספטמבר 1940 לינואר 1941 היו חודשי טרור נגד מדינאים רומנים ונגד יהודים. אני זוכר כיצד היו גופותיהם של הרומנים ושל יהודים יורגה, לשעבר ראש הממשלה, של שר האוצר מדגיאורו ושל ראש הממשלה לשעבר ארמנד קלינסקו מוטלות כמוצגים ליד שער הניצחון של בוקרשט, כדי שהעם ישמע ויראה מה נעשה לאנשים אשר ליגיון "משמר הברזל" רצה בחיסולם.

אני זוכר את המקרים שבהם נצטוו יהודים לבוא למפקדת המשטרה של בוקרשט, כדי לקבל לידיהם את ארונות קרוביהם שנעלמו או נאסרו, וקראו לחקירה, כביכול.

בסוף ינואר 1941 איבדה הנהגת "משמר הברזל" את סבלנותה. ראש הממשלה אנטונסקו, לא התקדם בקצב הדרוש

לקראת התקשרות טוטלית וללא תנאי עם היטלר ומוסוליני ולקראת השתעבדותה הטוטלית של רומניה לנאצים. על רקע זה פרצה ההתקוממות המכונה "רבליונייה" — המרד, שמטרתו הייתה לסלק מהשלטון את אנטונסקו ולהציב בראש ממשלת רומניה את הוריה סימה. מפקד "משמר הברזל", כוחות הליגיון, המשטרה הליגיונרית, הסטודנטים הליגיונרים יצאו לרחובות בוקרשט. העיר הפכה לשדה קרב. "משמר הברזל" וכל יחידות העזר השתדלו להשתלט על הנקודות האסטרטגיות של הבירה. הליגיון כנס לעימות מזוין ישיר עם כוחות הצבא הנאמנים לאנטונסקו. "החולצות הירוקות" — יחידות של המשטרה הליגיונרית, גוף מיוחד של "משמר הברזל", פרצו לרובע היהודי, חדרו לבתים והוציאו את דייריהם. הם פרצו לבית-הכנסת המרכזי, הטמפל הקורלי, לבית-הכנסת הישן בניהולו של הרב צבי גוטמן זצ"ל, והוציאו משם את הנהגלה ואת המתפללים. יחידה אחרת פרצה למרכז תנועות הנוער החלוציות אשר כרוחו אנטון פאן והוציאה משם 50 חלוצים, חברי כל תנועות הנוער. כנופיות אחרות הצייתו את בית-הכנסת הספרדי, טמפל גראנדה, על ספרי התורה העתיקים שלו. אחרים בהשתללותם הצייתו בחיכוכים נוספים, חנוניות, כחוצות הרובע היהודי ירו ורצחו. אחרים מהקורבנות הובאו לבית-המטבחיים, נחלו על ויכוח ומתחת לגוויותיהם נרשם "בשר כשר". אחרים הובלו ליער ז'ילבה שבקרבת בוקרשט. עם ירידתם מהמשיאת שהובילה אותם ליער המוות, הם נורו אחד-אחד. הגוויות הוטלו בשלג. בהשתוללות זו, שנמשכה 70 שעות, נרצחו באכזריות 120 יהודים.

כדי לספר מה קרה במשך 70 השעות של הפוגרום, יורשה לי להשתמש בחיאוור הפוגרום כפי שהוא מצוי בספרו של הרב צבי גוטמן זצ"ל "שארית יעקב יוסף", לזכר שני בניו שנהרגו לנגד עיניו, שיצא לאור במרס 1968, תשכ"ט. הרב גוטמן, זכר צדיק לברכה, מתאר כיצד הגיעה כנופיית הליגיון גם לבית-הכנסת הישן, הוציאה מתוכו את המתפללים והובילה אותם לאי שם. בשעות המאוחרות של הערב הם הגיעו גם לדירתו. הרב, שחש מבעוד מועד את המתחולל, הסתגר בביתו עם רעייתו ועם שלושת ילדיו הקטנים. שני בניו המבוגרים, יעקב זיכרונו לברכה ויוסף זיכרונו לברכה, שגרו בנפרד, באו אותו ערב לבית אביהם. כדי להימצא בצד המשפחה ביום זה של אישקט ופערות, ואכן, בשעת לילה מאוחרת הגיעה יחידת המשטרה הליגיונרית גם לביתו של הרב. הם אסרו אותו ואת בניו. עינו אותם, היכו אותם, פצעו אותם והובילו אותם, כאחריים אחרים, ליער ז'ילבה. וכך מתאר הרב גוטמן את הרצח:

"בהתקרבנו ליער, ועוד לפני שהספקנו לצאת מן המשיאות, כבר שמענו יריות. אז כבר לא היה ספק בלבנו שקצנו קרוב ומציל אי מידם. הורידנו שניים-שניים, ומדי יריד מישוהו — מייד ירו בו. היינו משום מה האחרונים. למטה ראינו את המחזה, אף אחד כבר לא היה בחיים. התחלנו להתחנן ולצעוק לה. השכיבנו בכוח על האדמה, קראנו שלושתנו "שמע" בקול, אבל תפילתנו הייתה בכחינת קול קורא במדבר. שכבנו על השלג בירכתי היער. אינני זוכר אם שמעתי נפץ של

הארכיבישוף. כעקבות חקירה ודיון משפטי. שנמשכו שבע שנים, גורש טריפה מארצות-הברית. עתה מצא מקלט בפורטוגל, וכעת הוא נאבק על זכויות להישאר שם.

רכים מאלה שעברו את התקופה הזווכרים מה עולל להם "משמר הברזל" שואפים לכך שטריפה — סמל התנועה הרצחנית, אחד המנהיגים שעיצבו את הקו האנטישמי הרצחני של "משמר הברזל" — יועמד לדין בישראל.

אלא שהחוק שלנו אינו מאפשר זאת. החוק לעשיית דין בנאצים ועוזריהם לקוי בחסר, ולכן אין בכוחה של ממשלת ישראל, אפילו תרצה בכך, לבקש את ההסגרה של טריפה ושל פושעים כמותו לישראל. והו מצב בלתי נסבל. החוק לעשיית דין בנאצים ועוזריהם, התשי"ב—1950, חל על פשעים כלפי העם היהודי, על פשעים כלפי האנושות ועל פשעי מלחמה שנערכו בחקופת השלטון הנאצי, בארץ עוינת. השאלה היא, האם הגדרה זו חלה על רומניה בינואר 1941.

לפי ניתוח הסעיפים הרלבנטיים, החוק הזה אינו חל על רומניה. רומניה ב־1941 עדיין לא הייתה מדינה ממדינת הציר. בתקופה זו רק נרקמה הברית הפושעת ביניהן. בינואר 1941 רומניה אף לא הייתה במצב מלחמה עם מעצמות הברית. למעשה היא גם לא הייתה נתונה אז למרותה של גרמניה. היא עדיין נהנתה מעצמאות מדינית יחסית.

לאור הבעיות שהתעוררו בגלל הגדרה מצמצמת זו, נראה לי שיש מקום לנתח את ההגדרה "ארץ עוינת" מהתאריך הנוקשה, התאריך שבו שר מצב מלחמה פורמלי בין מדינה מסוימת לבין מעצמות הברית. עלינו להיות מסוגלים לטפל בפשעים שבוצעו בארץ שקיימה קשרים מיוחדים והדוקים עם גרמניה הנאצית גם שעה שהיא לא הייתה עדיין במצב מלחמה פורמלי עם בעלות הברית. אופיו של המעשה חייב לקבוע, ולא דווקא מועד ביצועו.

מקרה טריפה מדיגס את האבסורד שבנוסח הנוכחי. הפשעים הנדונים בוצעו בימים 21 עד 24 בינואר 1941. ואילו רומניה נכנסה למלחמה נגד אנגליה רק ב־10 בפברואר 1941: נגד בריית-המוצעות — רק ב־22 ביוני 1941: נגד ארצות-הברית — רק ב־12 ביולי 1941. האם מתקבל על הדעת, שבגלל הפרש של שבועות מספר לא תוכל ישראל להגיע לפושעים ולשפוט פשעים נגד העם היהודי, או לשפוט פושע מלחמה שביצע אותם?

אני משבח את ממשלת ישראל, שביקשה ב־1983 מאת ממשלת ארצות-הברית את הסגרתו של יאן דמיאניוק, פושע נאצי הנאשם בהפעלת תאי ההשמדה בטרבלינקה ואשם ברציחתם של רכבות יהודים. עתה נדונים ההליכים להסגרתו.

על ממשלת ישראל לגלות רגישות גם בנושא טריפה, גם אם המדובר רק ב־120 קורבנות ולא באלפים וברכבות כמו בטרבלינקה. אני מפריד בהחלט בין השיקול האם ומתי לבקש את הסגרתו לבין התיקון לחוק, אשר יאפשר לישראל לזיזם בקשה זו.

אסור שיימצא בעולם אפילו פושע מלחמה אחד שביצע מעשים המגוררים "פשעים כלפי העם היהודי" או "נגד האנושות". שיוכל לשבת במנוחה במקום כלשהו בעולם, כיוון שהחוק הישראלי כפי שהוא מנוסח אינו מאפשר לבקש את הסגרתו לישראל ואת העמדתו לדין כאן. מצב כזה יש בו כדי להפגין חולשה, חוסר יכולת או אדישות.

אני בא אפוא לבקש לתקן את החוק שחוקק לפני 35 שנה. יש ליצור כסיס משפטי, שיאפשר לישראל, אם תרצה בכך,

ירות. אבל ידי החזיקו בשני בני. זכורני שחשתי בעליל שבני יעקב, ה' ייקום דמו, הוציא בטהרה את נשמתו, בעוד שבני יוסף, ה' ייקום דמו, נאבק עוד שניות מספר. שכבתי וציפיתי לקצי. אינני זוכר כמה שכבתי קפוא למחצה על מעטה השלג, בין עשרות הגויות. עם הגץ השחר קמתי על רגלי, הסתכלתי מסביב. הייתי לבד ביער. שמש החורף זרחה עתה, אבל עיני חשכו: גויות בני, ילדי, השדה כולו — זרוע גויות. מרחוק חייל צעק אלי: מה אתה עומד בין המתים, קום ברח מהר, הם עלולים לחזור". זהו סיפור עקדת יוסף יעקב, הסמל לפוגרום בבוקרשט. לזכרם ניצב עתה בצפון תל-אביב בית-הכנסת יוסף יעקב.

בהמשך מספר הרב גוטמן כיצד נאסר מחדש, כיצד הגיע חזרה לעיר כדי לזהות את בניו. במקרה, כנס, שפר גורלם של אנשי תנועות הנוער החלוציות — ואני בתוכם — שנאסרו אף הם יום אחד מאוחר יותר, ב־22 בינואר, והוחזקו במרתפי המשטרה של הרובע ה־15. הוכינו ועוגינו עד לעילפון. לא אשכח את התמונה של המנהיג הקשיש הוריה קארפ. אשר הפסיקו לענותו רק כאשר נמצאו מתנזרים שהסכימו לקבל את המכות והעינויים במקומו.

גם היעד שלנו היה יער זילבה. אלא שהגורל רצה שהמכונית שעמדה להוביל אותנו לרחוב נקלעה לקרב רחוב, נפגעה, ולא עלה בידה להעביר אותנו לעיר המוות. לכן אני יכול לעמוד כאן ולספר את הסיפור הזה.

בקניה על הרוגי ישראל, פואימה שהוכרחה מבוקרשט לארץ והגיעה לידינו של מי שהיה חבר הכנסת אידוב כהן, שפרסם אותה ב"העובד הציני", מתאר המשורר חיים רבינון את 70 השעות הגורליות:

"בהישפך הדם והאדמו מסילות כלשונות
נשבעו כל עצי הגוים: לא לתת למתים ארונות!
מגורים טבח הכריוז בהלל פעמון והמונות,
נתערכו יחד צחוק פראים ונהי מקוננות
— — ירדו האבות לטבח ונקרעה בטנם כחלונות
ראשיהם הושטו לסעודת תולעים עלי קלשונות
המומות פחידים עמדו אמהות כפסלי עצבונות
בניהן נעקרו מאתם וניצלו על ווית. כווילונות
נשרו אבריהם כעלים כמהים לסתחי כליונות
חיי תמימים הועלו כוכחים על מזבח זדונות."

זהו, בקיצור, סיפור של הפוגרום. יום לפני כן נשא ולריאן טריפה, אז ראש הסטודנטים הליגיונרים, נאום מסית ברדיו בבוקרשט. הוא קרא בו לנוער הרומני לצאת לקרב נגד "הקשר הבין-אומי היהודי-קומוניסטי". הקלטת נאומו מצויה ב"יד ושם".

כסופו של דבר, כוחות הצבא הנאמנים לאנטונסקו הצליחו להביס בקרבות רחוב את "משמר הברזל". אז נכנסה לתמונה שגירות גרמניה בבוקרשט. ברכבת חתומה הועבר הפיקוד של "משמר הברזל", ובראשו טריפה וסמיה. שם הם קיבלו מקלט עד לאחר המלחמה. בתום המלחמה, תוך הסתרת עברו הנפשע, הגיע טריפה לארצות-הברית. הוא הערים על השלטונות וקיבל רשיון שהייה בארצות-הברית והפך שם לארכיבישוף של הכנסייה האורתודוקסית הרומנית באמריקה הצפונית.

יהודי קשיש, ששכל את כל משפחתו בפוגרומים של בבוקרשט וראסי, ר"ר צ'רלס קרמר, פעל בלא לאיזו במשך שנים, כדי לחשוף את פרצופו האמיתי של הרוצח בגלימה של

הצליחה ארצות-הברית לגרש אותו והוא הגיע לפורטוגל עם אשרה לביקור של שלושה חודשים. ממשלת פורטוגל הודיעה שלא תאפשר לו להישאר בארץ זו.

אני חייב לומר, שלפני שהוא גורש לפורטוגל, הוצע לנו על-ידי הממשל בארצות-הברית שהוא יגורש לישראל. לכאורה יכולנו להשיב בחיוב. לא השיבנו בחיוב, וזאת לאחר דיונים ושיקולים עמוקים ורציניים. דומה עלי שלא יכלה להיות מסקנה אחרת. כמה טעמים בדבר:

קודם כול, כאשר מדובר בגירוש ולא בהסגרה, אין ערכה שהאיש יגיע לישראל. הסגרה פירושה העלאתו למטוס במדינת הימצאו, מטוס אשר יביא אותו למדינה אשר ביקשה את הסגרתו. גירוש — לא כן. גירוש משמעו הודעה מראש: הנה אתה עומד להיות מגורש למדינה פלונית, וניתן לו זמן גם לשקול הליכה למדינה אחרת. אם כן, גם לו הסכמנו לגירוש לישראל, היינו נמצאים במצב שהגענו אל היתה בטוחה.

אבל, זה בלבד לא היה מרחיע אותנו. מה שהרתיע אותנו היה המצב המשפטי. קיימת בעיה, ואתה, חבר הכנסת ארצי, העלית אותה, שהחוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם מדבר על מדינה עוינת ממדינות הציר הנאציות. רומניה, באותה שנה, לא היתה מדינת ציר. לכן, יכול להיות שלו העמדנו אותו לדין, הוא היה יוצא זכאי. יכול להיות שהיינו מתגברים על הבעיה המשפטית על-ידי טענות מטענות שונות וביית-המשפט אולי היה מקבל את דעתנו והיה משית עליו איזה עונש שאינו חריף. מה היה קורה? היה נוצר מצב מוזר, שבמדינת ישראל היה מהלך חופשי אדם, שהיה מסית ומדיח לשנאת ישראל. הרי הוא פרסם מאמרים אנטישמיים שזעזעו את כל יהדות רומניה בעת ההיא. ולאיש הזה היתה גם חסינות בישראל — כלומר, אחרי משפט כזה לא יכולנו גם לגרש אותו, פשוטו כמשמעו. היינו חייבים להשאיר אותו בישראל. מה היינו משיגים בכך? היו לנו חששות כבדים, שלו עשינו את הצעד הזה, במקום לקיים את מה שאנחנו רוצים — להעלות את מאורעות השואה בפני העולם כולו, בפני הדור הצעיר שלנו ובפני הדורות הבאים — היינו גורמים לתוצאה הפוכה. לכן, לא גרסנו את קבלתו בישראל.

עכשיו אתה מציע, חבר הכנסת ארצי, לתקן את החוק. תיקון החוק משמעו תיקון רטרואקטיבי, האומר שאפשר להעמיד לדין, לפי החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם, גם אדם שחי במדינה שלא היתה מדינה עוינת באותו זמן, או שלא היתה מדינה ממדינות הציר.

היו"ר ש' הלל:

גם החוק לעשיית דין בנאצים הוא רטרואקטיבי למעשה, כך שאין נפקא מינה.

שר המשפטים מ' נסים:

הבעיה של הרטרואקטיביות אינה מטרידה אותי. כי כפי שאמר ברגע זה היישוב-ראש, החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם הוא חוק רטרואקטיבי. אמרתי זאת גם בתשובתי על ההצעה של חברת הכנסת חייקה גרוסמן. אמרתי שאפשר מדובר בפושעים נאצים, פרוצדורה משפטית לא תתייצב ממול כדי לעצור תהליך חיוני. לו היה הדבר דרוש, הייתי רואה בכך לא רק התגברות על בעיה משפטית או ערך משפטי כלשהו. אלא הייתי רואה אף חובה מוסרית לעשות את הדבר, כפי שכתבתי לך. חבר הכנסת ארצי, בתשובה על מכתבך.

אבל החיקוק המוצע, כפי שמסתבר, יכול לשרת עכשיו רק מטרה אחת — להכשיר את הדרך לחביעה משפטית נגד טריפה. לשם כך, ספק גדול האם יש צורך לתקן את החוק, כי

לבקש את הסגרתו של פושע ושותף לרצח ולפגורם כמו טריפה. לאחר תיקון החוק תוכל ישראל לשקול האם להיאבק למען הסגרתו של טריפה, או לעזוב אותו לנפשו, כדי שייסיים את שנותיו באותו מקום בעולם שיעניק לו מקלט. הסוגיה המשפטית האם לתקן את החוק ובאיזה כיוון לתקנו הועמדה מחדש על הפרק עם גירוש של טריפה מארצות-הברית. על הכנסת לדרון בסוגיה זו ולהחליט.

הפוגרום בכוקרשט בי"א 1941 היה הפוגרום הראשון באירופה בטרם הופעלה התוכנית השטנית של "הפתרון הסופי". אחריו באו הפוגרום בביאס על 11,000 הרוגיו, השמדת יהודי בסרביה, בוקובינה, דורוהוי, טרנסילבניה הצפונית. כדור השלג שהתחיל להתגלגל עם 120 יהודים הסתכם בסוף המלחמה בהשמדת 400,000 יהודים מתוך 800,000 יהודי רומניה לפני מלחמת העולם השנייה. רצח המוני זה ברצע בצורות שונות, בנסיבות שונות ובזמנים שונים, אלא שבכל מקום הגרעין הרוצח היה מורכב מחניכי הליגיון "משמר הברזל", ברוב החינוך של הליגיון, כפי שזה ניתן להם על-ידי אנשי "משמר הברזל" ומנהיגיהם, ביניהם טריפה וסימה.

מעשים אלה, טרגדיות אלו, מחייבות את הכנסת לדרון בתיקון החוק ההיסטורי של עשיית דין בנאצים ובעוזריהם, כדי להתאמת למצב שתיארת. זהו הרגע האחרון. כדורנו עדיין חיים העדים האחרונים, בימינו עדיין מסתובבים בעולם מבצעי הפשעים המתועבים ביותר שהאנושות ידעה. לכן, על הכנסת לדרון בנושא זה.

היו"ר ש' הלל:

תודה רבה. אבקש משר המשפטים להשיב.

שר המשפטים מ' נסים:

אדוני היישוב-ראש, כנסת נכבדה, אני חושב שטוב עשה חבר הכנסת ארצי שהעלה את הנושא הזה על סדר-יומיו של הכנסת. אף-על-פי שאולי אחרוק על כמה מן המסקנות המתבקשות על-ידו, אני סבור שבבעלת ההצעה הזאת על סדר-היום יש משום תרומה למאמץ להזכיר ולשמור בלכותנו את מאורעות השואה, כפי שאמרתי בדברי תשובתי על ההצעה של חברת הכנסת חייקה גרוסמן.

לעניין הפושע הנאצי טריפה קיימנו במשרד המשפטים דיונים רבים. הגענו לדעה, כפי שאמרתי קודם, השונה מזו של חבר הכנסת ארצי. טריפה היה פעיל בארגון הסטודנטים "משמר הברזל", שהיה ארגון אנטישמי ומטרתו היתה להקים ברומניה ממשלה פשיסטית בעלת קשרים הדוקים עם גרמניה הנאצית. עקב פעולותיו בארגון זה, הוא הוגלה לגרמניה, וחזר לרומניה בספטמבר 1940. מני אז ועד ינואר 1941 ערך טריפה את העיתון של "משמר הברזל", שנקרא "ליברטציה". הוא שימש גם כאחד ממנהיגי "משמר הברזל" ונשיא הארגון הארצי של סטודנטים נוצרים, ארגון אנטישמי פרו-נאצי. בתקופה זו היה עיקר פעולותיו כתיבת מאמרים אנטישמיים, שפורסמו בכמה עיתונים. המאמרים הללו נאומיו היו שם דבר באותה תקופה. הוא היה אחד המנהיגים של "משמר הברזל" בזמן המרד נגד אנטונסקו, בינואר 1941. כשהמרד נכשל הוא הצליח להימלט לגרמניה וחי שם תחת ההגנה של הס"ס. במאי 1941 הוא נשפט ברומניה בהיעדרו, בגין חלקו במרד, ועונשו נחרץ למאסר עולם. אחרי המלחמה הוא חי חמש שנים באיטליה והיגר לארצות-הברית בשנת 1950. את האזרחות האמריקנית הוא קיבל בשנת 1957.

לאחר שעברו הנאצי נתגלה, הוא הועמד למשפט בארצות-הברית ואזרחותו נשללה בשנת 1980. באוגוסט 1984

אף-על-פי-כן, אף שהבעתי רעה שאינה תואמת במאה אחוז את דעתך, חבר הכנסת ארצי, אני סבור שיש מקום להעביר את ההצעה לדיון בוועדה החוקה, חוק ומשפט. אני אציג את הדברים שם, אתה תשמיע את דעתך, ויהיה דיון נוקב בנושא זה.

היו"ר ש' הלל:

אני מודה מאוד לשר המשפטים, חבר הכנסת ארצי, האם אתה מסכים להצעת השר להעביר את הנושא לוועדת החוקה, חוק ומשפט?

יצחק ארצי (המעריך):

כן.

היו"ר ש' הלל:

חברי הכנסת, לפנינו הצעה אחת — להעביר את הנושא לוועדת החוקה, חוק ומשפט. אני מעמיד להצבעה הצעה זו.

ה צ ב ע

ההצעה להעביר את הנושא לוועדת החוקה, חוק ומשפט נחקלה.

היו"ר ש' הלל:

אנו מעבירים את ההצעה לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

ט. הצעת חוק מלווה קצר מועד (תיקון), התשמ"ה — 1985* (קריאה שנייה וקריאה שלישית)

לחבר הכנסת תופיק טובי יש שתי הסתייגויות להצעת החוק.

היו"ר ש' הלל:

חורה ליושב-ראש ועדת הכספים, חבר הכנסת שפירא, האם חבר הכנסת תופיק טובי רוצה לנמק את הסתייגותיו?

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

ינמק את ההסתייגויות חבר הכנסת צירלי ביטון.

היו"ר ש' הלל:

בכבוד.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בהצעת חוק מלווה קצר מועד, המובאת היום לקריאה שנייה ולקריאה שלישית, מבקשת הממשלה לעצמה רשות ללוות, על-ידי גיוס הון פנימי, סכום שיכול להגיע עד 150 מיליארד שקל.

המעשה הזה של הממשלה כמורה כהדפסת כסף, משמעותו היא שפיכת שמן על גלגלי האינפלציה הדוהרת. הוא יביא להחמרת המצב הכלכלי, אנו כבר יודעים שהממשלה תבזבז את הסכום הזה, נוסף על הסכומים הרבים שהיא מבזבזת, על מלחמתה כלבונן ועל הקמת התחלוליות נוספות בשטחים הכבושים, הממשלה לא תשקיע כסף זה ביצירת מקומות תעסוקה לעובדי המפעלים המפורטרים ולא להעומדים בפני פיטורים, כדי להביא לצמיחה כלכלית, שהיא ורק היא, תוך שילוב עם מדיניות שלום ודו-שיח, תוכל להביא להבראת המשק והחברה בישראל.

חברי הכנסת, הסתייגויותי באות כדי לשלול באופן עקרוני מתן אפשרות חוקית לממשלה להמשיך להדפיס כספים

כבר אמרתי, שכאשר מדובר על המקרה הזה, אזי איננו משיגים את המטרה שלשמה אנו רוצים להעמיד לדיון פושעים נאצים. אחרי משפט אייכמן, על כל מה שהיה כרוך בו — ואיננו מסוגל לחזור ולשחזר את חשיבותו ואת הגשבות של המעמד ההוא, שמדינת ישראל קמה לאחר השואה ושפטת את הפושע הנאצי — לבוא ולהעמיד לדיון את טריפה, כאשר זה איננו מתלווה למשפטים נוספים בעלי משמעות. שיתארו לכולנו קבל העולם כולו את השואה, אני חושב שנושג מטרה הפוכה.

לארצות-הברית השיבונו: אם אתם מבקשים לגרש אלינו רק את טריפה, זה אינו נראה לנו. אבל, אם חיתנו לנו את טריפה עם פושעים נאצים אחרים, שכאשר הם יועמדו לדיון נציג את כל אימת השואה ונשיג את המטרה ההיסטורית החינוכית, אזי יש טעם בדבר. את טריפה לכדו — לא ראינו לנוכח לקבלו ולהעמיד אותו לדיון בנסיכות אלה.

יתר על כן, עכשיו הוא נמצא בפורטוגל, לפורטוגל אין הסכם הסגרה עם ישראל, וגם אם נרצה לבקש את הסגרתו, לא נקבלו. זו תהיה ברכה לבטלה, אולי תהליך סמלי כלשהו — ואיננו מזלזל בסמלים.

לכן, אינני בטוח שלרגל המקרה הזה צריך לתקן את החוק. אם נרע על מקרים נוספים, שאינם נכללים או שאינם נופלים במסגרת החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם, והמכשול שיעמוד בפנינו יהיה החוק — הדבר יהיה כדאי וחשוב למען ידעו דורותינו. נעשה זאת.

היו"ר ש' הלל:

חברי הכנסת, נעשה אתמחתה בין שתי הצעות לסדר-היום, עד שיבוא שר החינוך והתרבות, ונעבור לחוק מלווה קצר מועד (תיקון), התשמ"ה — 1985, המובא לקריאה שנייה ולקריאה שלישית. אבקש מיושב-ראש ועדת הכספים, חבר הכנסת אברהם שפירא, להביא את החוק.

אברהם יוסף שפירא (יו"ר ועדת הכספים):

בכוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, הנני מתכבד להביא לקריאה שנייה ולקריאה שלישית חוק מלווה קצר מועד (תיקון), התשמ"ה — 1985.

חוק מלווה קצר מועד, התשמ"ד — 1984, מסמך את הממשלה ללוות בשם המדינה מלווה קצר מועד. בסעיף 1 לחוק נקבע, כי "סך כל יתרת המלווה במחזור לא תעלה על 10,000 מיליון שקלים". סעיף 9 לחוק קובע, כי "שר האוצר באישור ועדת הכספים של הכנסת, רשאי להגדיל בצו סכום זה עד לסכום של 20,000 מיליון שקלים".

כתוצאה מתנאי המשק, ובעקבות התרחבות הביקוש למלווה, יש צורך להגדיל את סכום מסגרת המלווה שבסעיף 1 לחוק. מוצע אפוא להעמיד את סכום המסגרת של המלווה, שנקבע בסעיף 1, על 75,000 מיליון שקלים, ולאפשר הגדלתו על-ידי שר האוצר, באישור ועדת הכספים של הכנסת, עד ל-75,000 מיליון שקלים נוספים.

בעת הדיון בוועדה הושמעו טענות על שיעור העמלות שהבנקים גובים בגין מלווה זה. הוחלט לפנות לאוצר ולדרוש חיפוש דרכים חלופות לשיעור המלווה, או לחלופין להיכנס למשא-ומתן עם הבנקים על הורדת העמלות.

באמצעות מכשיר נוסף — מלווה קצר המועד. על כן נצביע נגד הצעת החוק.

היו"ר ש' הלל:

תודה. אילו היה כאן יושב-ראש ועדת הכספים, הייתי שואל אם הוא רוצה להשיב. מאחר שהוא איננו כאולם, אנו עוברים להצבעה על החוק. תחילה נצביע על החוק בקריאה שנייה. אני מעמיד להצבעה את הסתייגותו של חבר הכנסת ת' טובי לסעיף 1.

ה צ ב ע

התיקון של חבר הכנסת ת' טובי לסעיף 1 לא נתקבל.

סעיף 1, בנוסח הוועדה, נתקבל.

היו"ר ש' הלל:

אני מעמיד להצבעה את הסתייגותו של חבר הכנסת ת' טובי לסעיף 2.

ה צ ב ע

התיקון של חבר הכנסת ת' טובי לסעיף 2 לא נתקבל.

סעיף 2, בנוסח הוועדה, נתקבל.

היו"ר ש' הלל:

אני מעמיד להצבעה בקריאה שלישית את חוק מלווה קצר מועד (תיקון), התשמ"ה—1985.

ה צ ב ע

חוק מלווה קצר מועד (תיקון), התשמ"ה—1985, נתקבל.

י. הצעה לסדר-היום תאומי מנגלה

היו"ר ש' הלל:

אנחנו חוזרים להצעות לסדר-היום. אני מזמין את חבר הכנסת יעקב ז'אק אמיר להביא את הצעתו לסדר-היום בנושא: תאומי מנגלה.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת, לפני חודשים מספר נתבקשתי על-ידי אגודת "נצח", תאומי מנגלה שסבלו במלחמת העולם השנייה, לעזור להם להוציא לאור את אשר עבר עליהם כתקופה השחורה של האנושות והעם היהודי. אכן, נעניתו ברצון להיות להם לאבא, כפי שהם ביקשו, והתרוצצתי אתם בין משרדים ושרים כדי לנסות לסייע להם.

ב-27 בינואר, כלומר בעוד כמה ימים, הקבוצה הזאת של תאומי מנגלה מ"מ"א ומאוצות-הברית תצעד את "צעדת המוות" באוּשְׁבִּיץ, ובתחילת פברואר 1985 ייערך משפט פומבי, ה"אני מאשים" — J'accuse, בהשתתפות אישי עולם, אישי מדינה ואישי משפט. היום אני מנסה, מעל במת הכנסת, להביא לתודעתנו ולתודעת העם היישוב בציון פרק שלא קיבל ביטוי בסיפור על זוועות הנאצים במלחמת העולם השנייה, איך ערכו ניסויים רפואיים בילדים רכים בשנים. כשביל ליצור טיפוס מיוחד של גרמני לדורות הבאים.

גברתי היושבת-ראש, בשנת 1942 נכנסו הגרמנים לטוניס והחלו לקחת יהודים לעבודות כפייה. אלמלא הגיעו האמריקנים ועצרו בעדם, היו הגרמנים נכנסים למרוקו ולאליזירה ומעבירים את כולם, את כל היהודים, להשמדה, כאחיהם באירופה, שהרי את הצבא ליוו אנשי הגסטפו כדי לטפל ביהודים ולהשמידם. גם אני, כיתר היהודים בצפון-אפריקה, הייתי מועמד להשמדה עם כל היהודים בעולם.

כיהודי חופשי אני חש את הכאב ומתכוון בניצולים המגייסים את מלוא כוחם הנפשי להמשך ולחיות. הם חשים את הכאב מדי רגע. מדי יום, וחוכרים כל העת, כמו היה זה אתמול. אני שואל את עצמי מה אוכל לעשות למענם, גם למעני מצוים אנו לזכור ולא לשכוח כל פרט ופרט ממאורעות השואה ומוראותיה.

מתוך שישה מתנות השמדה בפולין היה אוּשְׁבִּיץ האחרון ששורר, עם גירוש הגרמנים הנאצים מפולין. אוּשְׁבִּיץ היה

חלק מקומפלקס ההשמדה הגדול ביותר שאליו הועברו ברכבות להשמדה אורחי 18 מדינות באירופה, ובתוכם 5 מיליוני יהודים. בעורמה, בטענה של עבודות כפייה הם הובאו למחנה, הוכנסו עירומים למקלחות, ובמקום מים זרם גז והרעילים תוך חצי שעה בייסורים איומים.

בתאי הגזים באוּשְׁבִּיץ נרצחו כ-2 מיליוני בני-אדם. 20% מכל סלקציה היו אמורים להישאר בחיים. אך ד"ר יוזף מנגלה, רופא הס"ס, בשל העומס ומצב-רוחו הרע, העביר קרונות שלמים להשמדה, ומעירות שלמות לא נותרה נפש חיה. הובאו לשם אנשים מצרפת, מבולגיה, מהולנד, מצ'כוסלובקיה, מאוסטריה, מנורבגיה, מיוון ומיגוסלביה, וכמובן מפולין ומגרמניה.

בסלקציות הושארו בחיים אנשים בריאים וצעירים, גילאי 16 עד 35. מי שהיה צעיר, חלש ונמוך קומה, או זקן מעל לגיל 40, אבדו סיכויי לחיים. סיכוייהם של ניצולי הסלקציה להישאר בחיים היו קלושים בבית-החרושת זה למוות.

לד"ר מנגלה היה "הוכי" מיוחד במינו, תאומים. הוא עשה עבודת מחקר רפואית, וניסה לגלות כיצד אם גרמניה יכולה ללדת שניים-שלושה גרמנים בבת אחת, ובכך להגדיל את האומה הגרמנית ל-80 עד 100 מיליון גרמנים תוך זמן קצר אחרי המלחמה. הם חשבו, כנראה, על ניצחון.

מנגלה עשה ניסויים על כ-1,000 תאומים, פתח ראש ומוח, לפעמים גם לב ובטן, כדי לבדוק מהו ההבדל בין תאום לבין ילד רגיל. זו הייתה עבודת מחקר מדעית ששפניה ילדים, חינוכות רכים מגיל 3 עד 15. מתוך כ-1,000 נותרו 100 בחיים; 800 הומתו, חלקם תוך כדי הניסויים וחלקם בניסיון להדגם בפרק זמן זהה תוך הזרקה היישר ללבותיהם, כדי שהפתולוגים יעמדו על הדמיון והשוני בגופותיהם. נותרו כ-94 תאומים, חלקם הגדול חי בארץ.

את השואה לא עברתי אישית, אך הייתי עם בני עמי בגטו, נסעתי בקרונות התנק עמוסי האדם, פחדתי, שנאתי, התחבטתי ולא הבנתי. ומכאן ואילך דמיוני אינו קולט את גורל הזוועות. לכן, השנה, בשנת 1985, חובה עלינו לזכור ולא לשכוח. אנו, יד המקרה גרמה לנו להיוולד במקומות אחרים ובתאריכים שונים.

שלוים? האם ניתן לו להגיע לקבר אבותיו בנחלת משפחתו בעיר רגנסבורג, שבה נולד ב־1911? האם מיליוני בני-עמנו או שכוי העם הרוסי, הפולני, הצ'כי או הצוענים הובאו לקבורה לאחר הירצחם? האם-פרס של 50,000 מרק ישכנע ויביא להסגרתו? כמה מאמץ עושה משטרה של כל מדינה ומדינה למען תפיסתו של רוצח מן השורה, ורוצח המיליונים מסתובב לו חופשי ומבקר בארצות-הברית יותר מפעם אחת בשנה. ככל הנראה.

הנני פונה אל 18 המדינות, הפרלמנט בכון ובפרגוואי והקונגרס האמריקני בארצות-הברית לפשפש במחוליהם ולחקן את המעוות למען שלווה נשמות המעונים. הנני פונה גם לממשלת ישראל ולכל גורם שיש ביכולתו לתמוך במפעל חשוב זה לעשות כול שביכולתו. מאז משפט אייכמן לא הרצנו אמיחות השואה בפומבי מפי הניצולים עצמם, ושום ספר או סרט לא יעלה על העכרת הרגשות מכלי ראשון. למעט משרד החינוך והתרבות והאפוסטרופוס הכללי — ואני מודה להם על כך מקרב לב — לא נמצאה יד פתוחה לנושא בעל חשיבות עליונה זה. לסיקור הבין-לאומי של האירועים יש חשיבות, לנו כעם ולאנושות כולה, להוכיח שלצד הצלקות שהותירו החיות הנאציות מצאנו כולנו — אלה שסבלו ואלה שידעו על המתרחש — כוח והקימונו מדינה חופשית למען הדורות הבאים, שלא יכירו וזועות דומות בחייהם.

טוב תחליט הכנסת, גברתי היושבת-ראש, אם תציע להעביר את הצעתו זו לוועדת החינוך והתרבות, למען ידעו הדורות הבאים מה קרה עם תאומי ד"ר מנגלה, ייחם שמו.

היו"ר ח' גרוסמן:
תודה לחבר הכנסת זאק אמיר, אדוני שר החינוך והתרבות, אני מבינה שתענה על שתי ההצעות לסדר-היום.

יא. הצעה לסדר-היום 40 שנה לשחרור אושביץ: ינואר 1945 — ינואר 1985

מגילת ההסברים, מעם המזימים לא נשכחה את סעודת הבוקר שתוגש למתוועי השטן, השוחט שחט והתענג על הקונפיטורה המעודנת וכוס הקפה המענג. בוועידה זו התכנס למעשה ראשי הארמיניסטרציה המוציאה לפועל, מכונת הרצח עצמה, שכן פילוסופיית "הפתרון הסופי" גובשה שנים לפני ינואר 1942. עד אז כבר הושמדו מיליון יהודים במזרח. במובן זה, הרי ועידת ונזה נועדה לסכם לקחים אופרטיביים, לשכלל ולהאיץ את מכונת הרצח ולמסד אותה על דרך הפרפקציוניזם הפרוסי.

לפי מסורת הסדר הגרמני, הוכנו לקראת הוועידה מסמכי רקע ובהם גם מפקד אינלוסיית היער של מכונת הרצח. באותה רשימה, שאכן ניתנה למשתתפי הוועידה, נזכרים 11 מיליון יהודים עם פירוט: בריין הישן, באוסטמורק, בשטחים במזרח, בגנרל-גוברנמן וכן הלאה וכן הלאה; תוכנית ההשמדה כוללת את כל היהודים שהיו במסגרת הזמנות של התפשטות גרמניה הנאצית, כמובן בלא הבחנה בין עדות ישראל השונות. רק מקרה הוא שהתוכנית לא התממשה כולה. אילו הגיעו הגרמנים לארצות נוספות, היו עוסקים גם שם במלאכת השטן.

אושביץ היתה המוקד המרכזי של המלאכה הנוראה הזאת. הגדול במחנות ההשמדה היה אושביץ, בית-החרושת למוות של מיליונים, שיוצא בדברי מי אוש כסמל של זוועה וקלון. אושביץ — אושבינצ'ם בפולנית — היא עיירה קטנה ממערב

עזה, במלאות 40 שנה לשחרור ניצולי אושביץ, יחכנסו התאומים ויצערו במצעד וזה, "צעדת המוות", כפי שצעדו ביום שחרור אושביץ, ולאחר מכן יספרו ויתעדו את פרטי הניסויים הרפואיים הזוועתיים ותוצאותיהם בגוף ובנפש.

לאחר שתיקה של 40 שנה החליטו התאומים, אלה שנשארו בחיים, לגולל את סיפורם בפני פאנל בין-לאומי, כמשפט פומבי לפושע מנגלה, שיערך כאמור בירושלים, בנוכחות אישים שנטלו חלק במשפטו יתרברג ובמשפט אייכמן בירושלים.

מוטלת עלינו החובה, אדוני שר החינוך והתרבות וסגן ראש הממשלה, להביא לניתוח מעמיק את התופעות שהובילו עם אחד לקום ולעשות מעשי זוועה כעם אחר, והמסקנות תשמנה נר לרגלנו ולדורות הבאים. קורות האדם הפרטי והשיפתו הגמורה במחנות אלו יעברו בסיפורי הדורות כחלק מההווה האנושית, שאלה כולנו משתייכים.

חובה נוספת מוטלת עלינו לפעול למען ביעור הגידולים הממאירים, לכידת הפושעים שעדיין מסתובבים חופשיים, מבלים את זמנם בנעימים וחיים חיים מלאים. חובה להעמידם למשפט, לפני שנאחר את המועד.

האם ד"ר מנגלה, בן ה־74, מסתתר כיערות נודף כמו קורבנותיו שלכם קפא עם כל רחש? הוא מוגן על-ידי קשר שתיקה של ממשלת פרגוואי, של ממשלת ארצות-הברית, של גרמניה ושל כל אותן מדינות, שמאות אלפי אזרחיהן פרחו דרך ארובות אושביץ השמימה, בעזרתו ובסיועו של אותו רופא מנגלה. אותן מדינות אינן דורשות את הסגרתו והעמדתו לדין. האם היותו יועץ לענייני אינדיאנים ואסירים פוליטיים במשרד הפנים בפרגוואי, לפי דוח הפרופסור ארנס, או מיליוני הדולרים שהשקיע כבנקים בארצות-הברית מקנים לו זכות לחיים

היו"ר ח' גרוסמן:
הצעה לסדר-היום של חבר הכנסת שבה וייס כנושא "40 שנה לשחרור אושביץ: ינואר 1945 — ינואר 1985".

שבה וייס (המערך):
גברתי היושבת-ראש, אדוני סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות, חברי במליאת הכנסת, יש משהו מרטיט בעובדה שאנחנו כאן, מעל הבמה החשובה ביותר של מדינת ישראל ושל העם היהודי, במשיכים להוכיח מאורע שאין לו תקדים בתולדות עמנו ובתולדות האנושות, כאשר הישיבה מנוהלת על-ידי פרטיונית לוחמת. היא, כמוני וכמו חברי כנסת נוספים שיושבים עכשיו באולם זה יחד, באה מגיא הצלמוות ההוא, ואנחנו אולי העדות המובהקת של הקשר החרד-משמעי שבין השואה לתקומה.

חודש ינואר מספק לנו כמה וכמה ימי זיכרון. ב־20 בינואר 1942 התכנסה כבדליו ועידה של ממסד הרצח — זוהי ועידת ונזה הירוצה, אשר פרשן אושביץ הנוראה היא אחד מביטוייה ואחת ההגשמות של תוכניתה השטנית. מכתב הזמנה לוועידת נציגי השטן הוכן על-ידי אדולף אייכמן ונחתם על-ידי היידריך היידריך מסכיר בפנייתו, כי הרייכסמרשל של הרייך השלישי, גרינג, הטיל עליו כבר ביולי 1941 את משימת "הפתרון הסופי" של השאלה היהודית. והנה, נשלחה הזמנה מפורטת, פרפקציוניסטית, נאצית, טכטונית, מסודרת מאוד, ובה כל

הנורא ביותר הוא התיאור ההיסטורי העובדתי. אין לו מתחרה. אני מסוגל להבין, במידה זו או זו, את מנסחי הסיפור התנ"כי. אני חושב שהם, אומנם מתוך מגמות אחרות, חירופעלו באותו משטר של צמצום בהפלגה ושל תיאור עובדתי, בעיקר כשהם כאו לתאר עלילות היסטוריות. על כן אינני רוצה להפליג בתיאורים.

אותם מסמכים, אשר לפי הבטחת שר המשפטים מתורגמים עכשיו לאנגלית. הפרוטוקולים של משפט אייכמן — הם אולי הריכוז הנורא של תיאורים המבטאים את החזרת הקניבליזם לאירופה עליידי אומה לכאורה אינטליגנטית, משכילה, אומה שבניה האזינו לבטהובן. אומה שמבוגריה צבאו לחיים של ילדים בבואם לחופשה הביתה ושבו לשדות הקטל, ושבו לפלנטה ההיא, ושם ריסקו איברים וערכו ניסיונות בבני-אדם, כפי שתיאר חברי ז'אק אמיר. אומה זו אשר גידלה כלבים. חיות-בית, והיתה לה חזות תרבותית אף הומנית, והיו לה משוררים וסופרים ונגנים, מתוכה יצאה מכונת הרצח הנוראה ביותר. זהו אולי הדבר הנורא מכול. זאת היא גם האזהרה לכלול, אזהרה גם מפני העתיד.

אנחנו נוהגים שלא להשוות את השואה ואת אושביץ לשום דבר אחר וזלזלן. זה נכון. עם זאת, הדברים האלה התרחשו אך לפני 40 שנה, בלב אירופה, בתוך מה שקרוי ציוויליזציה. על כן, עליידי הזיכרון הקבוע, עליידי הורשת הזיכרון, אנחנו ממלאים לא רק חובה מוסרית יסודית לאמא ולאבא, לדוד ולדודה, לאחות ולאח, ולסבא ולסבתא שאינם, אלא גם לדורות הבאים. זוהי חובה ממדונה ראשונה. אין מקום מתאים ממדינת ישראל, מדינת היהודים, ומכנסת ישראל כדי לעסוק באופן קבוע בעיסוק הזה, לעסוק בו באופן ריטואלי.

במסגרת החובה הזאת מצאתי לנכון להעלות על סדר-יומיה של הכנסת את הצעתי. אני מודה לכם.

היו"ר ח' גרוסמן:

תודה רבה לחבר הכנסת שבח וייס. אבקש משר החינוך והתרבות להשיב.

שר החינוך והתרבות י' נבון:

גברתי הישבת-ראש, חברי הכנסת, אינני עונה על ההצעות לסדר-היום במונח הפרלמנטרי המקובל, שכן הדברים שנאמרו אינם מחייבים תשובה. הדברים שנאמרו כאן עליידי שני המציעים הם דברים היוצאים מקרב לבם של כל המוני בית ישראל בכל מקום היותם.

הכנסת מציינת ביום זה 40 שנה לחיסולו של מחנה ההשמדה הגדול ביותר, אושביץ-בירקנאו, ופיגועים של כמה רכבות אסירים שנותרות בחיים, רובם יהודים.

כפי שנאמר, אושביץ אינו רק שם מקום אלא סמל לזוועה הנאצית. הוא המוקד, מוקד הרצח של מיליוני יהודים מאירופה. הוא סמל שצריך להמחיש לכל העולם התרבותי לאן יכולה מדינה טוטליטרית להידרדר כשהיא מאמצת לעצמה את הזוועות.

אנו מזכירים מועד זה בתחושה של זעם ויגון. אנו קוראים מעל במה זו לאומות העולם כולו לגלות עירנות מרבית לכל גילויי אנטישמיות, ניאוראציזם וגזענות.

פרשת תאומי מנגלה. שהוזכרה כאן. היתה חלק ממסכת ההשמדה של אושביץ. בין 4 לבין 7 בפברואר תש"ס. כפי שצוין, בייד ושם" כנס עולמי של אסירי אושביץ. קורבנות הניסויים הרפואיים של מנגלה. במסגרת כנס זה תהיה גביית עדויות פומביות בפני פאנל מיוחד, המורכב מאנשים מהארץ

לקרקוב. זהו מקום קטן שקופה בידי הטבע: מקום כיצות וגבעות חול. ערפילים ורטיבות, קדחת ומים רעים. שם הוקם מחנה זה בידיעה ברורה, כי בית-מטבחיים יהיה. לצוות השומרים אנשי הס"ס נאמר, כי כמים בלתי רתוחים אסור אפילו להטות את הפה.

מחנה הריכוז העצים הקיץ 39 שלוחות. בסוף 1941 היה באושביץ מקום ל-18,000 איש, וב-1943 היה כבר מקום ל-30,000 איש. אך הרשמדו שם, לפי הודאתו הראשונה של מפקד המחנה רודולף הס, כ-2.5 מיליוני נפש, ומתו ממחלות, ברעב ובצינונים כחצי מיליון נוספים. הובילו לשם לא רק יהודים. היו גם רבים אחרים שמשטר הרשע החליט להלאותם בעבודה ולהמיתם — אלפי שבויים סובייטים, צוענים, מתנגדי המשטר מארצות אחרות. כאלה היום כמה רכבות. אך היהודים הובלו לכאן במיליונים.

במחנה אושביץ, כאמור, פעלה מכונת ההשמדה, אך גם פעל הסדר הגרמני. הם דיווחו אפילו על משלוחי החפצים. הם דיווחו על משלוחי החפצים כמעט עד היום האחרון של טרם שחרור. במשך 47 הימים שבין 1 בדצמבר 1944 ל-15 בינואר 1945 — כעשרה ימים לפני השחרור — לפי רשימות מדורקות, פרפקציוניסטיות, נשלחו מאושביץ לגרמניה 99,922 מערכות של בגדי ילדים; 192,652 מערכות של בגדי נשים; 22,269 חליפות גברים. לאחר שאושביץ כבר נפלה בידי הצבא הסובייטי, נמצאו שם עוד מאות אלפי מערכות בגדים.

אני ובני משפחתי, ניצולי שואה ממקום אחר, בדרכנו מן העיר כוריסלכ שבנה נולדתי ואשר סופתה לכרית-המועצות מפולין, עברנו במחנה אושביץ וירשלים אחרים אחר שחרור. עוד מצאנו במקום ערמות של בגדים, של נעלים, של משקפיים, של שערות — שרידים נוראים של מכונת התופת הנאצית.

אני חושב שאין עוד דוגמה אחת בתולדות האנושות למקום כזה, כפי שאכן הדבר בא לביטוי היום בדיון וכפי שהוא בא לביטוי בהזדמנויות קודמות רבות.

בתקופה זו מתנהל באירופה ובעולם כולו ויכוח, האם לציין 40 שנה לתבוסתה של גרמניה הנאצית. מעצמות חשבויות, באירופה ומחוצ לאירופה, מבקשות בדרך זו או זו גלגולות והירות כלפי רגשותיו של העם הגרמני. זהו אולי אחד הוויכוחים הציניים ביותר שאני עד להם לאחרונה, כאשר שיקול פוליטי — ואני מחשיב שיקול פוליטי — גורם לכך שכןשוא כה מרכזי בתולדות האדם יש מגמה של הסתרה, מגמה של השכחה. מגמה של השכחה היא בת-דודה חוקית של מגמת הכחש.

על רקע זה אני מבקש לציין שאנו כאן, בישראל, אכן יוזמים אירוע לאומי ובין-לאומי מרכזי לציין ולזכר אותו תאריך. בראשיתו מאי תש"ס בארץ הכנס העולמי לציין 40 שנה לתבוסתה של גרמניה הנאצית וגרורותיה. חברי דכ שילנסקי הוא אחד היוזמים, ועל כך יש לברכו. אני מקווה שנצליח להזכיר באותו כנס, באופן הבולט ביותר, את הנוראה בזוועות שהיו אי-פעם בהיסטוריה האנושית.

ברשותכם, חברי, אני רוצה לסיים בהערה נוספת. לא אחת שואל אני את עצמי, האם אנחנו אכן צריכים לחזור ולתאר את הזוועות האלה. חברתי, חברת הכנסת חייקה גרוסמן, כשהעלתה היום את הצעת החוק שלה, נקטה על-פי הודאתה שפה, שהיא תיארה אותה כשפה יבשה. אני יכול להבין לרווחה. יש במאורעות אלה מידה כה גדושה של זוועה, שכולנו עומדים חסרי אונים מולה. אחרי כל הניסיונות לתאר אותה בלשון מפליגה, אנחנו מגיעים בשלב מן השלבים למסקנה, שהתיאור

הציונית. חיייתה הלשון העברית, הספרות העברית, החלו הקשר, החלוציות, כל המפעלים הגדולים: היא אשר היתה אמורה לעלות ארצה בחלקה הגדול, אילו קמה מדינה יהודית בזמנה, אבל היא לא קמה בזמנה.

השואה מציגה לנו שאלות רבות מאוד, ולא נתחיל ואייאפשר להתחיל בהצגתן, כי הדברים ידועים וארוכים, חובה עלינו שלא לנחל ולא לשקוט ולמצוא כל פושע מלחמה נאצי. אין התיישנות על פשעי מלחמה, פשעי נאצים: אין התיישנות.

הצעת החוק שהגישה היום חברת הכנסת חייקה גרוסמן יש בה אותו היגיון, הקיינו אין בה הענישה של אדם יחיד, מה ייתן הרבר ומה יוסיף? הוא לא יחזיר מתהומות המוות והנשייה נפש אחת מאלה שהורדו שאלה. מה שחשוב הוא המשפט, העדויות, העלאת העבר שבה בני אדם לבם נס בדברים האלה, או שהם מנסים להשכיח אותם ולטשטש אותם.

אני מניח שהכנסת תסכים להעביר את הנושאים הללו לוועדה, ולא משום שלא יכולות להיות הצעות אחרות, אלא כדי לבדוק האם יש דרכים נוספות לציון האירועים הללו, אשר עומדים להתקיים בקרוב, כיצד יכולה הכנסת להביע את הזדהותה אתם ואולי פרטים נוספים אשר יעלו בדעתה של ועדה מועדות הכנסת — אולי ועדת החינוך והתרבות, אם נראית ההצעה לכס, אשר תרין בהצעות הללו.

היו"ר ח' גרוסמן:

תודה רבה לשר החינוך והתרבות, חבר הכנסת ז'אק אמיר, אתה מסכים להעברת הנושא לדיון בוועדת החינוך והתרבות?

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

כן.

היו"ר ח' גרוסמן:

חבר הכנסת שבח וייס?

שבח וייס (המערך):

מסכים בהחלט.

היו"ר ח' גרוסמן:

יש רק הצעה אחת: להעביר את שתי ההצעות לדיון בוועדת החינוך והתרבות. מי להצעה זו? מי נגד? אין מתנגדים.

ה צ כ ע

ההצעה להעביר את שני הנושאים לדיון

בוועדת החינוך והתרבות נתקבלה.

היו"ר ח' גרוסמן:

שני הנושאים הועברו לדיון בוועדת החינוך והתרבות.

י. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

ומשפט: חוק הביטוח הלאומי (הוראת שעה), התשמ"ה — 1985, שהחזירה ועדת העבודה והרווחה, תורה.

היו"ר ח' גרוסמן:

חברי הכנסת, היינו אמורים לדון עכשיו בחוק בנק ישראל, אבל סגן שר האוצר, שצריך היה להביא את החוק לדיון, איננו באולם. לפיכך אני נועלת את הישיבה, הישיבה הבאה — מחר בשעה 16:00. ישיבה זו נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 18:30.

ומחוץ-לארץ. חלק מהעדויות הן חשיפה ראשונה של אנשים, שעד היום הזה סירבו להעיד, סירבו לספר, לא יכלו לומר. יש חשיבות גדולה לידעיות הללו, לעדויות האלה שיימסרו. הן היקלטו גם בשביל ארכיון "יד ושם", ותימצא הדרך כיצד להפיץ אותן במקומות אחרים.

יש להוקיע את אותן מדינות, המאפשרות למנגלה, מאבות הוועדה הנאצית, להסתתר. הוא נמצא, כנראה, באמריקה הדרומית, בווינכחים שונים שהתקיימו באירופה, ובעיקר בצרפת, בקשר להבאתם לדין של פושעי מלחמה נאצים, וקנים, אשר עברו היום את גיל ה-70, כאילו מתגנבת איזו נימה אנושית: מה אתם רוצים לעשות לאנשים המסכנים האלה? אתה רואה אותם עלובי נפש, עלובי חיים, מדולדלים, צולעים, אינם שומעים, מעוררים חמלה, קשישים. היום הם נראים קשישים.

אני זוכר מה היה כשהובא אייכמן לארץ, אני זוכר את הפגישה שנחקימה בין ראש המוסד איסר הראל ובין ראש הממשלה דאז דוד בן-גוריון, באותו יום שהוא בא למסור לו שאייכמן הובא ארצה. בעיתונות הופיע תיאור שבן-גוריון קם ממקומו, חיבק ונישק את ראש המוסד ואמר לו: ירבו כמותך בישראל. אבל לא זה מה שקרה באמת. מה שאירע היה כדלקמן: בא איסר הראל ואמר לו "אייכמן כאן, הגיע הבוקר, הכאנו אותו". שאל אותו דוד בן-גוריון — האם אתה בטוח שזה אייכמן? הוא עיכב את ההודעה לממשלה ביממה שלמה, עד אשר באו אנשים אשר הכירו את אייכמן והעירו אישית שאומנם הכירו אותו, ואז אמר בן-גוריון: אם זה לא אייכמן, אסור שנאמר זאת, אבל אם זה הוא, זה מעשה גדול לכל האנושות ולעם ישראל. לא אייכמן עצמו חשוב. עונש? איזה עונש אפשר להטיל עליו? מיתה? כמה היא תכפר על מעלליו האיומים? נחוץ לערוך לו משפט, וכאמצעות המשפט ידעו הנוער בארץ והאנושות כולה מה עוללו הנאצים הגרמנים לעם היהודי.

מנגלה, אם לא יובא לדין ולא ייעוש, סופו למות כמו כל אחד מאתנו. איננו חאכים נקמה לשם נקמה. לא בזאת העניין, אלא בכך שתהיה. קודם כול, תחושה שיש אמת ויש דין ויש צדק, ושנית, שכל אותן וועדות, אשר כה הרבה אנשים בעולם מנסים להשכיח ולטשטש, תצאנה לאור, תופענה בעדויות, בבית-משפט. מה שיקרה אחר כך למנגלה אינו חשוב כלל, כי אין נקמה לדבר כזה — נקמת דם ילד קטן לא ברא השטן.

היטלר, לא זו בלבד שהשמיד 6 מיליוני יהודים מאחינו, אלא גם השמיד, כפי שכבר נאמר יותר מפעם אחת, את האזרחים הפוטנציאליים של מדינת ישראל. הוא היכה לדרורות את מדינת ישראל שעוד לא קמה, כי עם כל אהבתנו לכל יתר הקהילות היהודיות — זו היתה היהדות שבתוכה קמה התנועה

היו"ר ח' גרוסמן:

הודעה לסגנית מזכיר הכנסת.

סגנית מזכיר הכנסת ש' כרם:

ברשות היושב-ראש, הנני מתכבדת להודיע, כי הונחו היום על שולחן הכנסת:

לקריאה שנייה ולקריאה שלישית — חוק ועדות חקירה (תיקון מס' 3), התשמ"ה — 1985, שהחזירה ועדת החוקה, חוק